

Tartu Ülikool  
Filosoofiateaduskond  
Kultuuriteaduste ja kunstide instituut  
Etnoloogia osakond

Siim Kera

**Jalgpallifänni identiteedi loomine Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fännide näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja Aimar Ventsel

Tartu 2013

# Sisukord

Sissejuhatus .....	3
1. Jalgpalliklubi Tartu Tammeka ajaloost ning jalgpallivaatajate tüübid .....	5
1.1 Jalgpalliklubi Tartu Tammeka ajalugu .....	5
1.2 Millised on erinevad jalgpallivaataja tüübid? .....	7
1.3 Fännide ja toetajate mõisted Tartu Tammeka poolehoidjate seas .....	8
2. Jalgpallifännlus ning identiteet .....	13
2.1 Identiteedi mõistest .....	13
2.2 Milline on jalgpallifänni identiteet? .....	14
2.3 Tartu Tammeka fännide identiteet .....	16
3. Jalgpallifännide folkloor ning mänguatsmosfääri loomine .....	22
3.1 Folkloori seos identiteediga .....	22
3.2 Fännilaulud ja rahvalaulud .....	23
3.3 Fännilaulude ja hüüdlause olemusest .....	24
3.4 Kuidas Tammeka fännid mängul atmosfääri loovad? .....	26
3.4.1 Laulud ja hüüdlause .....	27
3.4.2 Pürotehnika ja selle kasutamine Tartu Tammeka mängudel .....	31
Kokkuvõte .....	35
Allikad .....	38
Summary .....	42
Lisa .....	44
Küsimustik .....	44

## Sissejuhatus

See bakalaureusetöö käsitleb Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänne ning nende identiteeti. Jalgpall on kahtlemata üks maailma populaarsemaid spordialasid, kuid lisaks platsil olevatele mängijatele käib jalgpalliga kaasas suur publikuhuvi. Pealtvaatajate hulgas on erinevaid inimesi: mõned suhtuvad mängu vaatamisse rahulikult ning on kohtumist jälgides pigem vaoshoitud, samas on ka palju selliseid pealtvaatajaid, keda võib kutsuda fännideks ning kel on võistkonnaga väga sügav isiklik side, mida nad näitavad välja tulihingeliselt oma meeskonnale kaasa elades.

Eesti jalgpallikultuur on võrdlemisi noor ning seda pole eriti palju uuritud. Selle bakalaureusetöö eesmärk on uurida Eesti jalgpalli kõige kõrgemal tasemel mängiva Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänne ning leida, milline on nende nii fänniidentiteet kui ka rühmaidentiteet. Vähem tähtis ei ole seegi, kuidas ning mis vahenditega Tammeka fännid mängupäeval nn fänniatmosfääri loovad. Ma väidan, et fännisektoris laulmine ja hüüdmine moodustavad suure osa Tammeka fänni-identiteedist.

Töö jaoks kasutasin kvalitatiivseid uurimismeetodeid: välitööd ning intervjuud. Kvalitatiivse uurimismeetodi abil üritatakse uurida subjektiivseid tähendusi, tegelikkuse konstrueerimist ning seda, kuidas inimesed maailma tajuvad. Sellise uurimismetoodika alusteks on tõlgenduslik, induktiivne ning konstruktivistlik lähenemine. (The Sage Dictionary of Social Research Methods. 2006.)

Välitöö eesmärgil käisin hooajal 2012 jälgimas Tartu Tammeka kodumänge Annelinna kunstmuruväljakul ja Tamme staadionil. Mõnda mängu vaatasin nn tavasektoris, aga nii mõnegi kohtumise (eriti hooaja teises pooles) veetsin fännisektoris, kus ma ka ise aktiivselt fänniatmosfääri loomises osalesin. Lisaks sellele tegin viis poolstruktureeritud intervjuud inimestega, keda 2012 hooaja jooksul fännisektoris kohata võis. Lühim intervjuu oli 20 minutit pikk ning pikim 50 minutit. Intervjuud viisin läbi ajavahemikus 27.03.2013 – 20.04.2013 erinevates Tartu baarides/pubides ja Tartu Tervishoiu Kõrgkoolis. Intervjueeritavad olid vanusevahemikus 19–37 ning kõik neist olid mehed. Intervjueeritavate seas oli nii tudengeid kui tööinimesi. Haridustasemetest olid esindatud nii keskharidus, keskeriharidus kui ka kõrgharidus.

Küsimustik koosnes 23 küsimusest, kuigi väga paljud neist küsimustest koosnesid omakorda alaküsimustest. Üldjuhul võis küsimused jagada kolme suurde teemablokki. Esimene neist puudutas seda, millal hakati mängudel käima ning kellega ja kuidas seal käidi. Teine keskendus fännilauludele, hüüdlauselele ning pürotehnika kasutamisele ehk vahenditele, millega luuakse fänniatmosfääri. Kolmas puudutas fänluse erinevaid aspekte: kuidas Tammeka fänniks saadakse, mis on fänniks olemise puhul oluline, kas fänn peab olema pärit Tartust jne.

Enne uurimise algust võtsin Soccernet.ee foorumi abil ühendust ühe Tammeka fänniga ja küsisin, kas fännid oleks nõus, kui ma neid küsitleks ja kas ma saaksin fännidega tutvust teha. Erinevatel põhjustel ei tulnud tutvumisplaanist aga midagi välja, nii et kui ma esimest korda uurimustöö eesmärgil Tammeka mängule läksin, siis polnud mul veel ühegi fänniga reaalselt kokkupuudet olnud, aga töö algaasis sain tuttavaks Kallega, fänniga kes mind aja jooksul teistega tutvustas. Sellegipoolest ei teadnud ma esimesed korrad fännisektoris olles kõigi teiste fännide nimesid, kuigi fännisektoris oli olenevalt hetkest kõigest 5–6 inimest.

Tegemist pole minu esmakokkupuutega Tartu Tammekaga. Esimest korda käisin Tartu Tammeka mängul 2010. aastal ehk aasta pärast Tartusse kolimist. Ma ei olnud siis nii regulaarne mängukülastaja kui praegu või eelmisel aastal, kuigi jalgpallihuviline olen olnud nii kaua kui mäletan. Põhiliselt olen toetanud Eesti rahvuskoondist ning üht välismaist suurklubi. Eesti jalgpallifänne uurima ajendas mind suuresti Meistriliiga endise tegevjuhi Dmitri Skiperski sõnad, et Meistriliiga fänniks olemine “jääb aga üksikute hullude pärusmaaks” (Leheste 2010). See tekitas minus huvi, millised need “üksikud hullud” on.

# **1. Jalgpalliklubi Tartu Tammeka ajaloost ning jalgpallivaatajate tüübid**

## **1.1 Jalgpalliklubi Tartu Tammeka ajalugu**

Jalgpalliklubi Tartu Tammeka on A. Le Coq Premium Liigas (varasema nimega Eesti Meistriliiga) mängiv jalgpalliklubi, mis asutati 1989. aastal kohalike aktivistide poolt ning mis on oma nime saanud nii Tamme staadioni kui ka nime Kalev algustähtede järgi. Klubi esimese tegutsemiskümneni jooksul tehti endale nime hea noortetööga. (Luik 2009: 238.) Klubi asutajateks olid Hillar Otto, Avo Jakovits ning Heino Ligi. Tammeka põhifiguuriks oli Otto ning teised olid pigem toetavas rollis. Klubi asutamine käis üsna kiirelt, leiti toetajad ning saadi ka tasuta väljakuid kasutada. Eesti poisse oli alguses trenni raske meelitada, kuid taasiseseisvumise järel tekkis suurem huvi, sest noortel jalgpalluritel oli reaalne võimalus võistelda välismaa turniiridel. Otto oli Tammeka ainus treener kuni aastani 1999. Seejärel korraldas aga Heino Ligi asemel klubijuhiks saanud Heiki Tamm klubi uue asutamise ehk ühesõnaga loodi mittetulundusühing, sest spordielus toimusid muutused ning klubid hakkasid laste eest saama nn pearaha. Aastast 2000 hakkas Tammeka mängima ka täiskasvanute liigas, seda seetõttu, et esimene põlvkond Tammeka kasvandikke jõudsid täiskasvanute liigade jaoks piisavale tasemele. (Komp 2013: 44-45.)

Eesti jalgpallipüramiid koosneb kuuest astmest. Kõrgliiga on A. Le Coq Premium Liiga (varasema nimega Meistriliiga), teisel astmel on Esiliiga A ning alates hooajast 2013 on kolmandaks astmeks Esiliiga B, neljanda astme moodustavad Teise liiga Ida/Põhja tsoon ja Teise liiga Lääs/Lõuna tsoon, viiendal astmel on Kolmanda liiga tsoonid (Ida, Põhi, Lääs, Lõuna) ning kõige madalamaks tasemeks on Neljas liiga ning selle tsoonid (Ida, Põhi, Lääs, Lõuna). (Eesti Jalgpalli Liit.) Esimesel täiskasvanute hooajal võitis Tartu Tammeka Kolmanda liiga lõunatsooni, järgneval aastal oldi edukad Teise liiga Lääs/Lõuna tsoonis ning pärast seda veedeti mõni hooaeg Esiliigas. 2004. aastal võideti seegi ning alates 2005. aastast on mängitud Eesti klubijalgpalli tippselekskonnas. Tol aastal jõuti noore koosseisuga mängides 7. kohale, aasta hiljem tõusti veel ühe koha võrra. 2007. aastal ühines Tammeka aga teise Tartu klubiga JK Maag (varasema

nimega Tartu Merkuur) ja uue võistkonna nimeks sai JK Maag Tammeka. Ambitsioonikas klubi jõudis Meistriliigas kohtadele 5 ja 7 ning 2008. aastal mängiti ka karikafinaalis, kus tuli tunnistada FC Flora 3:1 paremust. (Luik 2009: 238.) Selle hooaja järel jätkas Tammeka aga iseseisva klubina, sest suursponsor AS Maag Grupp lõpetas klubi toetamise (Pulst 2008). Pärast seda jõuti Meistriliigas kohtadele 7, 6 ja 7 ning aastal 2012 lõpetati liiga viimase, 10. kohaga (Eesti Jalgpalli Liit: ML - Uudised). Kuigi viimane koht oleks pidanud tähendama automaatset langemist Esiliigasse (sellest hooajast Esiliiga A), siis pääseti tänu sellele, et liiga 7. kohaga lõpetanud FC Viljandi otsustas Meistriliiga kohast loobuda (Vaher 2012).

Hooajal 2012 käis Tammeka kodumänge vaatamas keskmiselt 251 inimest mängu kohta, mis oli Meistriliiga paremuselt kolmas tulemus ning märgatavalt rohkem kui Meistriliiga keskmine 191 inimest mängu kohta. Võrreldes hooajaga 2011 on Tammeka pealtvaatajate arv siiski langenud (2011 – 307 inimest ja Meistriliiga paremuselt teine). Kokku käis Annelinna kunstmuruväljakul ja Tamme staadionil mängu vaatamas 4513 inimest (2011 – 5519 inimest). Tammeka mängudel võõrsil oli tavaliselt 144 inimest (kokku 2585 inimest), mis tähendab, et hooajal 2012 oli Tammekast ebaatraktiivsem vastane kõigest Narva JK Trans. Ka see on langus võrreldes aastaga 2011, mil võõrsil oli Tammeka mängudel keskmiselt 151 inimest (kokku 2713) ja selle arvuga edestati kolme Meistriliiga klubi (FC Kuressaare, FC Viljandi, Lasnamäe FC Ajax). (Eesti Jalgpalli Liit: ML – külastatavus.)

Kuigi 251 inimest mängu kohta on Meistriliigas hea tulemus, siis suurem osa neist inimestest on passiivsed pealtvaatajad, keda fännisektoris olevad inimesed kutsuvad “tennisepublikuks” ning kes laulavad ja hüüavad kaasa pigem harva. Tammeka fännisektorist võib olenevalt mängust leida kuni 10 inimest, kuigi tavapäraselt on seal 5–6 inimest. Hooaja lõpus peetud pingeliste ja otsustavate mängude lõpuhetkedel leidis sektorisse tee 30–40 toetajat. Fännisektoris olevad inimesed suhtuvad tavavaatajatesse pigem neutraalselt, kuid samas teatud määral ikkagi vastandutakse end neile.

## 1.2 Millised on erinevad jalgpallivaataja tüübid?

Richard Giulianotti on välja toonud neli jalgpallivaataja tüüpi: *supporter*, *follower*, *fan*, *flaneur* ja paigutanud need nelja mõistega skaalale: traditsiooniline, tarbija ning kuum ja jahe. *Supporter* on traditsiooniline/kuum, *follower* on traditsiooniline/jahe, *fan* on tarbija/kuum ning *flaneur* tarbija/jahe. (Giulianotti 2002: 31.)

Traditsioonilisel toetajal (*supporter*) on klubiga pikk isiklik ning emotsionaalne side. Toetajal võib-olla suurel hulgal klubitooteid ning selle põhjuseks on soov toetada klubi rahaliselt ning näidata isiklikku toetust. Klubile (rahalise) toetuse avaldamist nähakse kohustuslikuna, sest toetaja suhe klubiga meenutab sugulus- ja sõprussidemeid. Näiteks Lõuna-Ameerikas kutsuvad fännid tihti oma klubi „emaks” ja peavad ennast klubi „lasteks” ning staadionit „koduks”. Klubist lahti ütlemine või toetava klubi vahetamine on võimatu, traditsionaalsed toetajad on klubiga kultuuriliselt seotud. Klubi nähakse kui kogukonna sümbolit ja just sealt kogukonnast saab klubi ka endale toetajate tuumiku. Toetajad teavad klubi kodustaadioni häid ja halbu külgi isiklikul ning tuttavalt moel ja koos kaastoetajatega loovad nad staadionil atmosfääri, mida peetakse eriliseks. Klubi toetamine on toetaja peamine mõte, nii et kodumängude küllastamisest on saanud rutiin. Klubile tehtud emotsionaalne investeeering võib toetajale ära tasuda, kui klubi võidab üksikuid liigamänge, tuleb meistriks või mängib stiilis, mis toetajatele sümpatiseerib. (Giulianotti 2002: 33-34.)

Fänn (*fan*) on (Giulianotti 2002: 36-37) sõnul inimene, kes hoiab põialt klubile või selle mängijatele (eriti kuulsatele mängijatele). Fännil kujuneb klubi või selle kindlate mängijatega intiimne suhe, kuid see suhe on oma kiindumuses väga ühesuunaline. Fänn identifitseerib end klubiga ning nende suhe on tugev ja inimese minale tähtis, kuid siiski kaugem kui toetaja suhe klubiga. Jalgpalli tulek turule ning selle tarbekaubastamine on viinud mängijad ja klubi ametnikud fännidest kaugemale, seda eriti just tugevamates liigades. Seepärast kogeb fänn klubi, staarmängijaid ja kaastoetajaid läbi turule keskendatud suhete. Fännid identifitseerivad end klubiga klubitooteid tarbides ning nad mõistavad, et tänapäevases profispordis valitseb vaba turg ning klubi edu sõltub suuresti ka sellest, kui palju omanikud klubi rahaliselt toetavad. Kui klubi ei suuda oma lubadusi täita (näiteks meeskonna atraktiivsuse suurendamine), siis võivad fännid leida endale uued tegevused: nad võivad hakata toetama meeskonda mõnest teisest liigast või

lihtsalt veeta aega midagi muud tehes. Fännid on tavaliselt geograafiliselt eraldatud meeskonnast ja mängijatest, keda nad toetavad, kuid on siiski klubisse vägagi kiindunud. Lisaks meenutavad jalgpallifännid pigem muusikute, näitlejate ja teiste meediategelaste fänne, kelle suhe oma kiindumusobjekti on samamoodi pigem ühesuunaline. (Giulianotti 2002: 36-37.)

Giulianotti arvates saab rääkida ka *followers*'ist ning *flaneurs*'idest. Esimesele neist annaks ma nime „järgijad” ning teisele „uitaja”. Järgija on pidevalt kursis sellega, mis teda huvitavates klubides toimub. Ta on teadlik klubi ja nende fännide seotud identiteetidest ja kogukondadest. Talle võib mõni klubi meeldida, sest seal võivad olla mänginud tema lemmikklubi eksmängijad. Sümpaatiaga võivad seotud olla ka erinevad ideoloogiad. Nii võib inimene tunda tõmmet vasakpoolse St. Paul'i meeskonna või fašistlike subkultuuride poolt tuntud Lazio või Verona vastu. Seetõttu pole üllatav, kui need järgijad loovad sidemeid nende meeskonna toetajatega. Järgijad on jalgpallikultuuriga piisavalt kursis, et teada seda, et mõningaid asju omavahel ühildada ei saa. Nii ei saa ka neile meeldida samaaegselt näiteks Liverpool ja Manchester United või mõni teine paar suuri rivaale, kellele mõlemale võib poolehoidu näidata aga neljas fännitüüp ehk uitaja. (Giulianotti 2002: 35-36.) Tema omandab moodsa pealtvaataja identiteedi läbi virtuaalsete suhete nagu televiisor ja internet. Ta võib olla väikekodanlik ja jahib erinevaid arvukaid jalgpallikogemusi, aga samas suhtub ta isegi oma lemmikklubidesse eemaleolevalt. Endale meeldiva klubi valimisel võib talle tähtsam olla särgivärv ning selle kujundus kui klubiga seostuv kindel identiteet. (samas: 39.) Uitaja võib samastada Voolaiu artiklis mainitud tugitoolisportlaste ja nn rahulikke võistluste jälgijatega. Nad teavad alati, mis spordimaailmas toimub, kuid nad ei näita seda fänniks olemise näol aktiivselt välja. (Voolaid 2003: 200.)

### **1.3 Fännide ja toetajate mõisted Tartu Tammeka poolehoidjate seas**

Mina tõlgiks Tammeka ja laiemalt Eesti kontekstist lähtuvalt Giulianotti toetaja (*supporter*) fänniks ning fänni (*fan*) toetajaks, kuid selge on see, et need mõisted on omavahel tugevalt põimunud ning nende tähendus oleneb suuresti ka kohast ning kontekstist, kus neid kasutatakse ja kes neid kasutab.



Fännisektoris olevad inimesed identifitseerivad end Tartus kui fänne ning intervjuudest tuleb välja, et kuigi toetaja pole halvustav sõna, siis on ta fännist kindlasti aste madalamal. Pealegi on Giulianotti *fan* seotud tugevalt turu ja tarbimisega, Eesti jalgpalliliigade puhul on raske aga rääkida klubidest kui brändidest. Maailma suurklubide, mis kahtlemata on arvestatavad kaubamärgid, toetamisest arvab üks Tammeka fänn näiteks nii:

*See ei ole fänn. See on toetaja, tugitoolisportlane.* – (Mees, 19. 12.04.2013)

Niisiis peetakse lokaalse klubi huvilisi fännideks ning maailma tippklubide jälgijaid pigem toetajateks. Ka järgnevad katkendid annavad kinnitust, et Tartus kutsutakse traditsiooniline/kuuma skaala esindajat pigem fänniks kui *supporter*'iks ehk toetajaks.

*Sa vaatad seda [tippklubi] kodus tugitoolis noh, mis, see ei ole ju fänn tegelt, oled ikkagi toetaja.* – (Mees, 19. 12.04.2013)

*Mina tunnen, et eesti jalgpallifännina ma muudan kogukonda ja kultuuri suuremaks ja paremaks.* – (Mees, 25. 28.03.2013)

Fänni võib peale kohaliku klubi toetamise iseloomustada ka soov edendada jalgpallikultuuri. Kui Giulianotti sõnul on *fan* meeskonnast tavaliselt geograafiliselt eraldatud, siis fännil (ehk Giulianotti *supporter*'il) puhul on tavaliselt klubiga lokaalne side ja just sellised sidemed on Tartu Tammeka fännidel ka oma meeskonnaga. Kuigi kõik minu intervjuueeritavatest polnud Tartust pärit, siis praegu elatakse Tartus ning seetõttu toetatakse ka kohalikku meeskonda ehk Tammekat.

Fännisektor asub Tamme staadionil mängijate staadionile tulemise tunnelist paremal pool. Tegemist pole kuidagi piiritletud alaga, on saanud lihtsalt tavaks, et kõige tulisemad fännid vaatavad mängu selles kindlas sektoris. Paar kõige suuremat fänni on tavaliselt tribüüni ees staadioniga ühel tasapinnal ning sealt dikteeritakse laule ja lüüakse trummi. Tavaliselt istuvad tribüüni alumises osas veel mõned fännid, kes aktiivselt fänniatmosfääri loovad (laulavad, plaksutavad jne). Sektori ülemises osas on juba nn tavavaatajad ja mõnikord ka inimesed, keda võiks nimetada toetajateks. Näiteks eelmise hooaja lõpus oli fännisektoris palju Saksamaalt pärit vahetustudengeid, keda iseloomustas suuresti ka klubitoodete tarbimine. Nii oli neil peaaegu kõigil Tammeka mängusärgid seljas, kuigi Tartusse tuldi kõigeeks mõneks kuuks. Kuigi võiks

eeldada, et selline praktika on fännisektoris tavaline, siis pole alati kõigil laulvatel fännidel Tammeka fännisärke seljas.

Voolaiu artiklist leiab viite ajakirjanik Urmas Esloni artiklile, kus väidetakse, et tõsifännid tekivad sinna, kus toimub midagi, mis puudutab suuremat massi ja millel on taset, siis sellele võib vastu vaielda. Arvestades eespool mainitud publikunumbreid, on vägagi keeruline väita, et kohalik jalgpalliliiga tõmbab masse kohale, eriti kui võtta arvesse, et Euroopa külastatuim liiga on Saksamaa Bundesliga, mille keskmine publikuarv on 45116 (Compare European Football Leagues). Samas ei saa ka öelda, et Meistriliigal oleks märkimisväärne tase. Euroopa Jalgpalliliidu UEFA tabeli kohaselt ollakse Euroopa erinevate riikide kõrgliigade tabelis 53 riigi seas 49 kohal (Member associations – UEFA rankings). Ometigi on Tartu JK Tammeka mängudel kohal inimesed, keda mina loeksin tõsifännideks. Kuidas teistmoodi nimetada inimesi, kes on valmis 90 minutit valjuhäälselt meeskonda laulu, plaksutamise ja trummimänguga toetama, samal ajal üritades ülejäänud publikut kõvemini kaasa elama panna.

Sõna „fänn” juures on toodud Eesti õigekeelsussõnaraamatus näiteks mõiste „jalgpallifänn”, mille vasteks on ÕS toonud järgmised väljendid: „jalgpallisõber” ja „jalgpallihaige” (ÕS 2006). Need on aga sõnad, mis minu arust väga ei kattu. Jalgpallisõber on pigem tavaline huviline, rahulik pealtvaataja, jalgpallihaige aga juba viitab fanaatilisusele. Ka Tammeka fännide arust nähakse neid tihti hulludena.

*Aga kui mingi 2-3 hullu seal [fännisektoris] aint karjuvad, siis võib-olla on nagu imelik tulla sinna niinimetatud fännisektoris. – (Mees, 37. 20.04.2013)*

*No eks sellist huligaansust on ikka vaja, et sinna [fännisektoris] väga siukesed arad inimesed ilmselt ei saa tulla, et seal eriti juba nagu eesolevate fännide pärast, et siuksed niimoodi tagasihoidlikumad inimesed ei saa nagu tulla sinna. No muidugi saavad, aga nad võivad nagu ära ehmuda, et seal mõni hullem fännihakatis seal röögib mõne rõvedama sõna. – (Mees, 19. 12.04.2013)*

Ühesõnaga leitakse, et fännisektoris olekuks on vaja mingisugust hullust, mida tavalises sektoris inimestel võib-olla ei ole ja mida nad ei talu. Fännid näevad end hulludena ehk jalgpallihaigetena, mis kattub õigekeelsussõnaraamatu seletusega.

Selle töö kontekstis on kõige tähtsamaks kategooriaks fännid ning toetajad, kuigi teised mõisted vajasisid põgusat selgitamist, sest kohalik jalgpallikultuur on veel lapsekingades ning erinevad tüübid pole veel täielikult välja joonistunud. Üldiselt võib regulaarselt fännisektoris käivaid inimesi nimetada fännideks, kuigi intervjuudes öeldi paar korda nende kohta kas „toetaja” või „poolehoidja”. Samas kutsuti toetajateks ka neid pealtvaatajaid, kes istusid mängul nn tavasektoris.

*Tegelt pigem nad [tavasektoris] on ju toetajad sellepärast, et ma ikkagi usun, et fänn, eriti ultrafänn ongi see, kes laulab, kes tegeleb nagu nii öelda selle vutikultuuri aitamisega. – (Mees, 19. 12.04.2013)*

*Mina kui fänn suhtun sellesse nii, et iga inimese enda valik on see. Et mina olen valinud selle tee, et ma olen fänn, või noh, olin fänn, aga kui inimesed tahavad lihtsalt [tavasektoris] jalgpalli nautida, on väga hea. – (Mees, 27. 27.03.2013)*

Tartu Tammeka fännidega tehtud intervjuud näitavad, et fänn on kahtlemata Eesti jalgpallikultuuri kõige tugevam mõiste. Fänn on see, kes meeskonda kogu oma südamega toetab.

*Fänn on ikkagi see, kes tuleb staadionile, annab endast enam-vähem kõik niimoodi, et 90 minuti järel on keel vestil ja järgmine päev on kurk haige ja hää ära. – (Mees, 19. 12.04.2013)*

*Ma tahan nagu elavjõuliselt toetada siis neid kõige aktiivsemaid fänne ehk siis ma olen fännisektoris. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Samas kasutatakse erinevaid mõisteid tihti ka sünonüümidenä.

*Ma mäletan väga selgelt, kuidas üks lugupeetud, noh, juba keskeas Tammeka poolehoidja [...] Ja siis hakkas see lugupeetud Tammeka toetaja tribüünilt [fännisektoris] karjuma. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Ka näiteks Tartu Tammeka fänniportaali ToetanTammekat.eu kasutab kahte mõistet korraga. Veebilehe nimeks on Toetan Tammekat, kuid samas kutsutakse end fänniportaaliks ehk siis põhimõtteliselt võrdsustatakse sellega toetamine ning fänniks olemine. Samas leiab lehelt järgmise lause „ToetanTammekat.eu - Tartu Tammeka fännid, toetajad ja sõbrad”, millest võib samas jällegi järeldada, et fänne ja toetajaid eristatakse ning neil mõistetel on erinevad

tähendusväljad. Kuna fänne on nimetatud enne toetajaid, siis võib järeldada, et fänni mõistet peetakse tugevamaks. (ToetanTammekat.eu.) Jalgpallihaigla ehk Eesti jalgpallikoondise toetajatest koosnev ühendus toob enda kodulehel välja väikese ülevaate Eesti jalgpallifänlusest. Huvitavaal kombel tutvustatakse seelses artiklis Jalgpallihaiglat kui Eesti jalgpallikoondise toetajaid, samas kasutatakse artiklis 17 korda sõna fänn või fänn-eesliitega liitsõna, kuid toetajaid mainitakse vaid korra. Samas kutsub artikli autor, Jalgpallihaigla asutajaliige Ott Pruun, end Eesti koondise toetajaks, mitte fänniks. (Pruun. Mis on Jalgpallihaigla ehk Eesti jalgpallifänluse lühiülevaade.) See on aga erinev Tammeka fännidest, sest nende puhul võis täheldada, et ennast ja oma fännisektori kaaslasi kutsuti peaaegu alati fänniks, aga sünonüüme kasutati just rääkides teiste võistkonna pealtvaatajatest.

*Ma olen siin paar nädalat seda Viljandi Tuleviku ühe fänni või toetajaga nagu kontaktis olnd. –*  
(Mees, 19. 12.04.2013)

Ülalolev lause käib Viljandi inimese kohta, kes oli intervjuueeritavalt küsinud nõu, et kuidas saada Viljandis fänlust rohkem käima, kust hankida trummid, kuidas laulude loomine käib jne. Vastusest on näha, et intervjuueeritav aga ei oska veel teda täielikult identifitseerida. Oleks nagu fänn, samas ta aga alles üritab fänlusega tegelema hakata ja seepärast on intervjuueeritav kutsunud teda nii fänniks kui toetajaks.

Samamoodi on kutsutud toetajateks Tartu Merkuuri laulvaid pealtvaatajaid, samas kui Tammeka fännid peavad laulmist fänluse ja fännide tähtsaks osaks.

*Merkuuri toetajad olid põhimõtteliselt venelased seal. Karjusid seal “Merkuur, Merkuur”.–*  
(Mees, 37. 20.04.2013)

## 2. Jalgpallifännlus ning identiteet

### 2.1 Identiteedi mõistest

Eelmise sajandi teisest poolest alates on identiteedi mõiste olnud akadeemilisest seisukohast üsna laialivalguv. Erinevate valdkondade teadlased on hakanud küsima, mis on identiteedi kontseptsiooni empiiriline vaste. Vaieldakse, kas identiteedi sotsiaalmajanduslikud ning kultuurilised kontekstid on lagunemas, globaliseerumine ületab riigipiirid ja kisub inimesed ning sümbolid nende juurtest lahti. See lagunemine aga mõjutab indiviidi, kes ei saa enam terve elu toetuda ühele kindlale suurele identiteedile. (Ben Porat 2010: 277.) Identiteedi juures on tähtis just küsimus ühe inimese suhetest teiste inimestega (Dundes 2002: 39). Mõiste „identiteet” näitab mõlemapoolseid suhteid: seal on nii inimese endaksjäämist, kuid samas jagatakse teiste inimestega mingit tähtsat ühist tunnust (Erikson 1980: 109).

Iga identiteedile keskenduv diskursus puudutab igivana küsimust, kas identiteet on psühholoogiline või sotsiaalne fenomen. Nii teoorias kui praktikas on identiteedi kui isikliku nähtuse ja identiteedi kui sotsiaalkultuuri nähtuse vahe ebamäärane. (Bosma 1994.) Kogemus on üks põhiideedest, mis seob omavahel identiteedi isiklikud ja sotsiaalkultuurilised küljed. Kogemused, mida peetakse väga subjektiivseks, on igas indiviidis olemas. See viitab erinevatele sündmustele, mis on indiviidi mällu kuhjunud ning mis aitavad tal maailma mõista ning sellest paremini aru saada. (Brewer 2001.) Just kogemus teeb indiviidi sotsiaalseks isikuks ning kogemus on identiteedi mõiste konstrueerimise juures põhimõisteks. Identiteet on tavaliselt ilmalik kogemus koos kindlate sotsiaalsete kategooriatega nagu etniline grupp, sotsiaalne klass, rahvus, sugu või väidetavalt mõne marginaalsema sotsiaalse kategooriaga nagu näiteks jalgpalliklubi. (Ben Porat 2010: 278–279.)

## 2.2 Milline on jalgpallifänni identiteet?

Jalgpallifänni nähakse inimesena, kelle pühendumine mingile klubile domineerib tema kogu eluviisi (Ben Porat 2008). Jalgpallifänlus, mis tähendab suurt ühtekuuluvustunnet oma klubiga, on jalgpallifänni identiteedi põhikomponent. Jalgpall on tugevalt seotud nii sotsiaalse klassi kui inimese sooga. Kuigi järjest enam naisi leiab tee staadionile, siis jalgpalli valitsevad ikkagi mehed. Pärast Esimest Maailmasõda oli jalgpall tööliklassimäng, kuid mida aeg edasi, seda rohkem keskklassi on jõudnud kas staadionitele või televiisorite ette. Samas peavad mitmed uurijad (Giulianotti, Archetti, Dunning, Ben Porat) jalgpalli ikka veel tugevalt tööliklassi- ning meeste mänguks. Maskuliinsus ning tööliklass olid veel 20. saj lõpul fänni demograafilise profiili prominentsed osad, aga uute (teistest sotsiaalsetest klassidest) fännide ning huviliste tekkimine on jalgpallivaataja tüüpe mitmekesistunud. (Ben Porat 2010: 280.)

Traditsiooniline pühendunud fänn käitub nagu ta omaks klubi ja mängu ning käitub sellele vastavalt: ta käib klubi mängudel ning tema elu ning suhted nii perekonna, sõprade kui ka kolleegidega keerlevad jalgpalliklubi ümber. Jalgpall on tema elu keskne huvi ja seetõttu on tema välised suhted kõik jalgpallist mõjutatud. Ta vaatab spordiülekandeid televiisorist ja internetist ning loeb agaralt ajalehtede spordikülgi. Fänn on jalgpalliga tihedalt seotud ning mingi kindla klubi fänniks olemine on võrdne fänni identiteediprofiili domineeriva identifitseerimisega. Tema jaoks on ühtekuuluvustunne klubiga oma isiksuse üks tähtsamatest omadustest. Valdavalt on just jalgpallifänlus see, mis tekitab fännis identiteedi. (Ben Porat 2010: 280.) Jalgpallifänlus põhineb identiteedi ja enesepeegelduse duaalsusel (Sandvoss 2003: 37). Fänlus toob ilmeka näite, et isiklik on samas ka kultuuri osa (Hills 2002: 72).

Fänlust kui identiteeti saab luua kolme erineva kogemuse taustal: emotsionaalne kogemus, kognitiivne kogemus ning sümboolne kogemus. Emotsionaalne kogemus paistab jalgpallifänluse kõige olulisem, sest jalgpallimängudel käimine on kestav kogemus, mis on seotud fänniks olemise emotsionaalsete kasude ja kaotustega. Tihti väidetakse, et emotsionaalne kogemus puudutab jalgpallifänni isiksust, sest see kogemus võib-olla terapeutiline ning puhastav. Siiski näitavad fännikäitumise uuringud, et nii see ei ole, sest jalgpallifänlust iseloomustab näiteks motivatsioon olla sarnane teiste inimestega, kes end klubiga identifitseerivad. Seetõttu töötab emotsionaalne kogemus jalgpallifänluses kui mehhanism, mis liidab üksikud fännid kokku

terveks kollektiiviks. Fänlus on indiviidi „põnevuse otsingule” kõige efektiivsem moodus ning see „põnevuse otsing” toimub kollektiivses ehk sotsiaalses vormis. (Ben Porat 2010: 281.)

Kognitiivne kogemus viitab fänni kognitiivsele kaardile, mis võrdleb läbi keskse/välise positsiooni fänlust ning fänni teisi suhteid ehk siis kuidas fänn hindab oma suhet jalgpalliklubiga. Kui emotsionaalne kogemus on enamasti spontaanne ja fänni kontrolli alt väljas, siis kognitiivne kogemus kohtleb kasusid ja kaotusi kui kulusid ja tulusid. Kognitiivne kogemus jagab fännid passiivseteks ning aktiivseteks fännideks. Esimesed neist saavad kasu võimalikult vähesel kuluga (vaatavad jalgpalli televiisorist), aktiivsete fännide puhul on see aga vastupidine. Kognitiivne kogemus viitab fänni kontseptsioonile sellest, kuidas ta end kognitiivsele kaardile paigutab. Kaart on iseenesest üsna lihtne, seal on kõigest kaks värvitud ala: „meie” ning „nemad”. Kuigi mõlemad jagavad väidetavalt sama värvi, siis nende potentsiaalne mõju fännipraktikale on erinev. Kognitiivne kaart eraldab „nemad” fänni põhilisest huvist, milleks on tema jalgpalliklubi. Kõige tähtsam on aga see, et kognitiivne kogemus näitab võimalikke konflikte lähedaste inimestega ja fänlusest tulenevaid potentsiaalseid probleeme. (Ben Porat 2010: 281.)

Jalgpallifänlus on tugevasti seotud sümbolite ning kultuuriga. Kindel klubi võib sümboliseerida nii etnilisust kui rahvust jne, niisiis väljendab fänlus endas ka sotsiaalsete kategooriate või suhete sümboolseid aspekte. Näiteks Glasgow Celtic’u fänniks olemine väljendab katoliiklust, Barcelona fänniks olemine väljendab katalooni päritolu. Sümboolne kogemus annab fännile võimaluse hinnata oma identiteeti ning küsida „kes ma olen?”. Mitmed uuringud rõhutavad emotsionaalse kogemuse tähtsust jalgpallifänluses. Jalgpallifänni käitumist nähakse väga emotsionaalsena, tema kehakeel ning see, kuidas ta staadioniga suhtleb, näitab tugevat emotsiooni. Kõrvalvaatajale võib tunduda, et emotsioonid saavad fännist võitu. Kuigi emotsionaalsus on kõige nähtavam, siis kognitiivsed ning sümboolsed kogemused on väga efektiivsed ning mõnel juhul isegi tugevamad kui emotsionaalne kogemus. Näiteks Barcelona fännid käituvad emotsionaalselt, sest klubi on väga tugevalt seotud katalaani identiteediga. Niisiis on fänlus kui identiteet kolmeosaline nii kontseptsioonilt kui ka praktikas. Kuigi võib eeldada, et kindlates olukordades valitseb üks kolmest kogemusest, siis tuleb neid kogemusi pidada võrdseteks. (Ben Porat 2010: 282.)

Indiviidi viib jalgpallifännluse tee tavaliselt kas pereliige või siis sõbrad. Kui sõpradega jagatakse koos professionaalse jalgpalli vaatamise kogemust, siis toetatava jalgpalliklubi valimise juures on tavaliselt tähtsaks mõjutajaks mõni pereliige. Fännid leiavad tihti, et kindla jalgpalliklubi toetamine on sunnitud valik, sest perekonnas on kindla klubi eelistus juba tekkinud ning nii poleks teiste klubide toetamine mõeldav. (Dixon 2011: 286.)

### **2.3 Tartu Tammeka fännide identiteet**

Tartu Tammeka kontekstis ei saa rääkida, et fännid oleks klubi või staadioni juurde jõudnud tänu pereliikmetele. Mitmed intervjuueritavad tunnistasid, et nende perekonnaliikmed mängudel ei käi, kuid samas on nii mõnigi kord staadionile kaasa võetud kas õde või naine. Tee staadionile leiti kas ise või harvemini ka tänu sõpradele.

*Kuna ma ise elasin Tammelinnas 2003 mingi täiesti juhuslikult ja siis hakkasingi seal käima nagu mängudel.* – (Mees, 37. 20.04.2013)

Kuna ka Tammeka staadion asub Tammelinnas, siis siit tuleb kõige paremini välja lokaalsus ning kogukonna tähtsus jalgpallifännluses. Kuna vastaja oli ka varem jalgpallifänn, siis tundub loogiline, et ta pidi ühel hetkel leidma endas huvi ka samas linnaosas mängiva meeskonna vastu.

Staadioni läheduse tähtsuse toob välja ka intervjuueritav, kes kõigepealt käis Tartu Merkuuri mängudel, aga pärast kahe klubide Maag Tammekaks ühinemist hakkas seda meeskonda toetama.

*Meid oli ikkagi omajagu, et noh, kõik need ümbruskaudsed poisid, kes seal Merkuuri staadioni läheduses, või noh, Sepa staadioni läheduses elasid, enamus olid nagu, hakkasid fännama ja see fännlus käis üks mingi, jah, mingi kolm-neli aastat kindlalt.* – (Mees, 27. 27.03.2013)

Samas pole oluline ainult see, et elatakse staadioni vahetus läheduses. Klubi võib hakata huvi pakkuma ka siis, kui kolitakse linna, kus klubi on.

*Ma tean, et ma tahtsin juba Tartusse kolides, aastast 2006, tahtsin minna Tammeka mängu vaatama, sest Rakveres kõrgliiga ega üldse kõrgema taseme jalgpalli siis polnud. Ma teadsin, et ma tahan minna, aga see võttis mul aega. Ilmselt olid muud huvid, ei olnud ühtegi sellist*



*jalgpallituttavat ja siis 2009 ma otsustasin, et, et, nüüd ma, nüüd ma lähen vaatan seda meeskonda, et aeg on küps, et ise läksin otsisin üles, vaatasin mingid aadressid, kohad ja, ja ise läksin.* – (Mees, 25. 28.03.2013)

Kindlasti on siin oluline ka see, et Rakveres toona kõrgema tasema jalgpalli polnud ning nagu intervjueeritav tunnistab, siis jalgpallilembelisi inimesi tema perekonnas ei olnud, mis välistab selle, et perekonnas oleks võinud tekkida näiteks meeldivus mõne Ida-Virumaa klubi vastu, mis geograafiliselt Rakverele kõige lähemal on. Niisiis tuli ta Tartusse üsna „puhtalt lehelt”. Tal polnud ühegi Eesti jalgpalliklubiga tugevat sidet tekkinud, nii täitis selle tühimiku Tammeka.

Klubi juurde võib jõuda ka tänu sõpradele. On kahtlemata põnev, et antud inimene, kes praeguseks on üks aktiivsemaid lauljaid fännisektoris, polnud enne Tammeka mängudele jõudmist just suurim jalgpallihuviline.

*Martini kaudu sain tuttavaks, tuttavaks niimoodi Tammeka fännidega, et me käisime, käisime nagu ühes, ühes trennis temaga, et korvpallitreennis ja siis Martin ükskord kutsus mind kaasa ja sellest ajast ma olengi käind. [...] Ma olin too hetk siuke tugitoolisportlane rohkem, mulle korvpall meeldis ja, ja kuigi ma jalgpalli küll vaatasin telekast, aga jah, ma ei osanud nagu oodatagi, et eestis mingi siuke asi, Eesti, Eesti jalgpall mind nagu üldse ei huvitanud.* – (Mees, 19. 12.04.2013)

Dixonil on selle kohta veidi drastilisem näide, kuidas naine endasõnutsi vihkas jalgpalli, aga tänu sellele, et abikaasa pidevalt mängu vaatas ning sellest pidevalt rääkis, hakkas ka naine mängu ilu mõistma ning praeguseks omab naine ka hooajapiletit. Tegemist on sotsiaalse vastastikkuse toimega, mille abil on võimalik inimesi soove ning ihasid muuta. (Dixon 2011: 287.) Minu intervjueeritaval, keda ma eelnevalt mainisin (Mees, 19. 12.04.2013), ei olnud küll jalgpalli vastu tugevaid negatiivseid tundeid, aga siiski on ta „mitte huvitamise” faasist jõudnud üheks aktiivsemaiks fänniks ja seda tänu sellele, et oli sõber, kes teda mängule kaasa kutsus ja kes ka ise on praeguseks suur Tammeka fänn.

Tammeka fänniidentiteedi võtab fänn lühidalt kokku nii:

*Noh, see ongi sellesmõttes lihtne, et sulle peab meeldima jalgpall, sulle peab meeldima Tammeka ja võib-olla siis ka Tartu. Sa pead tundma endas pakitsust, kihelust, nihelust sinise ja valge värvi suhtes ja selle suhtes siis, et mingid mehed või naised jalgpalli taga ajavad sinises ja valges. See on nagu lühidalt võttes see identiteet. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Samas mainib ta, et kui inimesel ei ole Tammeka fänniidentiteeti, siis ta vist ei saa ka fänn olla. Tammeka fänniidentiteedi puhul on oluline just jalgpalli ja Tammeka meeldivus, aga ilmselgelt tuleb kasuks ka see, kui sümpatiseerib Tartu.

*No, mina pean tundma, jah, sest mina olen nagu võib-olla selgelt välja mõelnud, et ma olen tartlane, selles eluetapis ma olen kindlasti tartlane, võib-olla sa isegi ei pea end tartlasena tundma, et võib-olla sa võid ennast ainult selle jalgpalliklubiga siduda, mitte siis nii väga linnaga. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Kuigi tema arust ei ole kohustuslik, et fänn peab ennast tugevasti ka linnaga siduma, siis samas leiab ta, et „õige tartlane” peaks ometi klubiga mingit sidet kindlasti tundma.

*No õige tartlane võiks fännata, sest, noh, jätkuvalt, meie oleme esindusmeeskond ja kuidas nüüd öelda, ma olen küll jalgpallifänn, aga ma tunnen ka teiste esindusmeeskondade vastu korvpallis ja võrkpallis huvi ja ma tunnen ka tartlaste vastu huvi ja, ja tartlane, noh, ilmselt peaks oma linna selliste spordi- ja kultuuritippude peale mõtlema. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Tundub, et Tammeka fännid oma identiteeti läbi sümboolse kogemuse väga ei loo. Tammeka fänniks olemine võiks ju idee poolest väljendada näiteks tartlaseks olemist, aga intervjuudest ei tulnud välja ühest ja konkreetset väidet, et Tammeka fänniks olemine ning tartlaseks olemine on täielikult omavahel seotud nagu näiteks Barcelona ning Kataloonia suhe. Ilmselt võiks asjalood olla teisiti, kui siiamaani oleks eraldiseisvad klubid Tammeka ning Merkuur. Esimest neist on peetud „eestlaste” klubiks ning Merkuuri „venelaste” klubiks. Kusjuures Merkuuri pidas „venelaste” klubiks pikaaegne Tammeka fänn. Oma fänniks olemist Merkuuri juures alustanud inimene aga polnud sellise väitega täielikult nõus. Tammeka ning Merkuuri vastasseis aitaks

kindlasti esile tuua sümbolse kogemuse üht tähtsat omadust: see aitaks fännil teistest erineda, end teistega võrrelda, tunda end erilisena ja näidata, et fänlus on tema identiteedi väga tähtis osa (Ben Porat 2010: 287).

On huvitav, et Tammeka fännide sõnul ei loe absoluutselt, kust fännisektoris olev inimene pärit on. Identiteedi aluseks on Tammeka meeldimine. Samas on fänniks olemise juures väga oluliseks faktoriks just staadionil viibimine ning kaasa laulmine, nii et see siiski reedab sellele, et fänn peab elama kas Tartus või Tartu lähistel, et tal oleks võimalik regulaarselt kodumänge külastada.

*Ei ole üldse oluline, kust [inimene] pärit [on], peaasi, et tahad Tammekat toetada ja teed seda hingest ikka.* – (Mees, 37. 20.04.2013)

*Peaasi, et sulle meeldib Tammeka ja sa toetad teda ja ole kas või kuradi Antarktikast pärit, ausalt, noh.* – (Mees, 27. 27.03.2013)

Kindlasti on Tammeka identiteedis rohkem kognitiivset kogemust. Nii selgus ka intervjuudest, et kui kodumängule jääb minemata, siis on selle põhjuseks pahatihti just mingi teine samal ajal toimuv (perekondlik) sündmus.

*Peamine põhjus on ikka see, et kas ma pean kuskil ära olema, et maal või, või vanemad ka ikkagi nagu suruvad peale vahel, et vahel on vaja midagi muud teha, kui mängudel aint käia* – (Mees, 19. 12.04.2013)

Kui fännil tekib selline konfliktne olukord, siis on tal kolm võimalikku varianti: 1) minna mängule; 2) alistuda perekonnale; 3) leida kompromiss. Millise variandi fänn valib, oleneb suuresti sellest, et kui tähtsa sündmusega on tegu. Ben Porati intervjuueeritavatest olid peaaegu kõik sellise olukorraga kokku puutunud ning umbes pooled valisid sellises olukorras mängu. (Ben Porat 2010: 286). Siinse intervjuueeritava (Mees 19. 12.04.2013) vastusest tuleb välja aga väike paratamatus. Kuna ta niigi peaaegu kogu aeg mängudel käib, siis leiavad tema vanemad, et mõnest mängust puudumine pole midagi hullu. Umbes veerand Ben Porati intervjuueeritavatest valisid perekonnasündmuse ning tundsid, et nad on perekonna ees jõuetud (samas: 286).

Üks fänn leidis, et tema mängule minemist saab takistada kas välismaal olemine või raske haigus. Teine aga tunnistas, et eelmisel hooajal on ta mõned mängud vahele jätnud, sest samal ajal on ta eeldatavasti arvuti või interneti vahendusel vaadanud ühe Inglise tippklubi mängu. Muidugi tekib siin küsimus, kas tema kohta saab üldse fänn öelda, kui ta lokaalse meeskonna asemel eelistab jälgida globaalset tipptiimi. Just brändi toetamine ning geograafiline eraldatus viib ta pigem „toetaja” mõiste alla. Kindla meeskonna toetamine pole enam tugevasti seotud staadionil mängu jälgimise või kohaliku identiteediga ja pärandiga, mis on tähtis just väiksemate klubide jaoks. Täiesti võimalik on elada ükskõik millises maailmapunktis ning ikka toetada Inglise tippklubi. Oluline on seegi, et seda klubi on võimalik toetada kas või oma mugavast kodust. Mainwaring ja Clark toovad sarnase näite, kuidas šoti klubi Dundee fänn läks peale meeskonna mängu pubisse, et vaadata Manchester United'i ja Londoni Arsenali vahelist mängu ning kohtas pubis meest, kes küsis, et millise värava Dundee lõi? Ta oli staadionilt varakult lahkunud, et jõuda mängu alguseks pubisse. (Clark & Mainwaring 2012: 114.)

Ka emotsionaalne kogemus on kahtlemata oluline, sest mäng võib fänni tuju ära rikkuda, kuid samas oluliselt meeleolu parandada. Tammeka mängudel on see selgesti nähtav, meeskonna kaotuse puhul on tunda viha ning pettumust, samas kui võit tekitab rõõmsa tunde, millega staadionilt lahkuda. Muidugi ei pea emotsionaalne kogemus sõltuma ainult mängu tulemusest, mängu atmosfääri loovad fännid. Meeskonnale kaasaelamisel on kaks poolt, üheks muidugi oma meeskonda innustada, kuid samas on laulmine ning hüüdmine seotud ka fänni enda enesetundega. Näiteks saab peale rasket töönaalat end nädalavahetusel korralikult tühjaks karjuda ning välja elada.

*Näiteks minul on küll, et, et see väljaelamise pool on väga hea, et sa elad end välja seal [staadionil] ennast, tuled koju, on jumala hea olla, onju, kõik on hästi jälle, ootad järgmist nädalavahetust.* – (Mees, 27. 27.03.2013)

Fännide juures pole oluline ainult need kogemused, mis saadakse mängupäevalt. Jalgpall ulatub ka inimeste koju, tööle ja teistesse ruumidesse ning erinevad klubitooted, kujutuspildid ja jagatud mälestused ning kogemused ühendavad fänne ka väljaspool mängu (võrdle Stone 2007: 181) Peaaegu kõik vastanud leidsid, et Tammeka fännide näol on tegemist ka sõprusringkonnaga. Nad ei saa küll igapäevaselt kokku, aga omavahel saadakse siiski läbi ning leitakse ka aega

ühisteks tegevusteks, mis jalgpalliga seotud pole (näiteks grillimine ja arvutimängude mängimine), kuigi ka siis vesteldakse palju nii spordist kui ka Tammeka käekäigust. Ühesõnaga tuuakse fänniidentiteeti ka tavaellu ning väljaspoole mängust või mängupäevast. Samas leiab üks fänn näiteks, et kuigi ollakse sõbrad, siis see ei olegi nii tähtis, sest üks kindel identiteet seob fänne niikuinii.

*Me kindlasti oleme ka sõbrad kõik omavahel, võime, aga ei pruugi, et, noh, jällegi ega sa ei pea oma sugulasega ka sõber olema, sa ei pea oma sugulasega väga palju aega ka koos veetma, aga teid seob miski. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

### **3. Jalgpallifännide folkloor ning mänguatmosferaari loomine**

#### **3.1 Folkloori seos identiteediga**

Tartu Tammeka fännidele on omane mängude ajal oma meeskonda tulihingeliselt toetada. Nii on vähemalt kodumängudel saanud tavaks vaatepilt, kus käputäis fänne laulavad, plaksutavad, hüüavad ning löövad 90 minuti vältel järjepidevalt trummi. 2012. hooaja lõpus lisandus eelnevasse nimistusse ka pürotehnika kasutamine ning klubivärvides lippude lehvitamine. Siinses peatükis keskendun põhiliselt laulmisele, hüüetele ning pürotehnika kasutamisele mängude ajal ning sellele, mis osa nad jalgpallimängu juures etendavad.

Alan Dundesi sõnul võib mõiste rahvas „tähistada mis tahes inimeste rühma, kellel on vähemalt üks ühine tunnus”. Oluline pole, milline see tunnus täpselt on, tähtis on see, et sel rühmal oleks mõni traditsioon, mida ta peab omaks. (Dundes 2002: 17.) Ühine identiteet töötab ka rahvast väiksemate koosluste juures. Nii võivad sellise rühma moodustada spordifännid, selle töö kontekstis täpsemini jalgpallifännid. Spordi vaatamise juures peetakse oluliseks seda kogemust, mis saadakse, kui atleetide mõõduvõttu jälgitakse kohapeal (Weed 2007: 199).

Kui vanasti peeti folkloristikas pärimusekandjat kirjaoskamatuks rahvaks või primitiivseks looduspäheks, siis tänapäeval on folklorist valmis uurima ükskõik kelle folkloori. Enam pole oluline „romantiline” rahvas, selle asemel uuritakse erinevaid sotsiaalseid rühmi, mida võib eristada sotsiaalse staatuse, ameti, etnilise tausta, usu, elukoha jms abil ning millel on oma liikmeskond. Seetõttu on folkloor iga sotsiaalse rühma loomulik osa. Kuigi kõik rühmaliikmed ei pruugi omavahel tuttavad olla, siis nad teavad rühma põhilisi väärtusi, sümboleid, norme ning pärimusi. Kui sellest lähtuda, siis on folkloori näol tegemist faktoriga, mis hoiab tervet rühma koos. Folkloor seostub nii identiteedi, maailmapildi kui ka ühtekuuluvustundega. Folkloor pole enam kõigest pärand minevikust. (Honko 1998.)

Identiteet ja folkloor on omavahel tihedalt seotud (Dundes 2002: 40). „Igasuguse identiteedisüsteemi oluliseks tunnuseks on indiviidi usk enda kuuluvusest teatud sümbolite juurde, või täpsemalt öeldes, kuulumine selle juurde, mida need sümbolid väljendavad. Nagu on olemas individuaalsed identiteedisüsteemid, on olemas ka kollektiivsed”. (Spicer 1971: 795–

796.) Ka Tammeka fännid moodustavad ühise identiteediga folkloorirühma, mille üheks sümboliks ja pidepunktiks on kindlasti laulmine ning selle abil mängudel atmosfääri loomine. Ilmselt on folkloor üks olulisemaid tegureid, millega väljendatakse ja jäädvustatakse rühma sümboleid ning samas antakse folkloori kauda ka rühma sümboolikat edasi (Dundes 2002: 41). Richard Baumani sõnul „folkloor on jagatud identiteedi funktsioon” (Bauman 1971: 32). Niisiis võib folkloor selgelt näidata ühe kindla rühma identiteeti (Dundes 2002: 42).

### **3.2 Fännilaulud ja rahvalaulud**

18. sajandil tähistati rahvalaulu mõistega neid laule, mida laulis lihtrahvas. Hiljem leiti, et rahvalaulu juures pole oluline mitte esitaja, vaid hoopiski laulu ülesanne ja selle eripärad. Laulmine on osa pärimusrühma elust ning eriline ei pruugi olla laul, vaid see, kuidas seda lauldakse. 20. saj keskpaigas aga arvati, et rahvalaulu juures on oluline ka see, et laulul on rühma jaoks oma eriline eesmärk. Rahvalaul võib olla mõõdukas muutumises, kuid sellest hoolimata on ta pärimus mõnele kokkukuuluvale rühmale. Seetõttu võib ka tänapäevast rahvalaulu käsitleda rahvalauluna. (Jaago 2001.)

Keeleteadlase John Lyonsi sõnul on paljude inimeste jaoks jalgpallistaadion ainus koht, kus regulaarselt lauldakse. Jalgpalli vaatamine on muutunud religioonisarnaseks praktikaks: staadionile kogunevad tuhanded inimesed, kes kummardavad 11 mängijat ja kannavad samal ajal värve ja sümboleid, mis näitavad nende usku oma klubisse. Lyons võrdleb fännilaule rahvalauludega. Mõlemad on loonud ning esitab „rahvas”. Laulude eesmärgiks pole kommertstulu ning kõigil on õigus kaasa laulda. Kuigi laule üles ei kirjutata, siis sellegipoolest osatakse neid kaasa laulda. (Lyons. History of Football Chants) Petri Touvinen aga mainib, et kuigi laulud püsivad suulises traditsioonis, siis on kombeks, et laulusõnad on kõigile nähtaval fännigruppide veebilehtedel (Tuovinen 2007: 16). Läbi ajaloo on rahvalaulud kinnitanud inimeste kollektiivset identiteeti, nii eristasid talupoegi ja tehasetöölisi ka see, milliseid laule nad laulsid. Jalgpallifännid võtavad oma identiteedi aluseks oma meeskonna ja sellega seonduva ning fännilaulud aitavad fännidel eristuda vastasvõistkonna fännidest. (Lyons. History of Football Chants)

Rahvalaulud on tihti oma meloodiad laenanud teistest allikatest ning lihtsalt mugandanud sobivad sõnad juba olemasolevale viisile, seetõttu pole rahvalaulude laulmise juures kunagi eriliselt oluline olnud ka lauljate musikaalne võimekus. Ka fännilaulud on tavaliselt laenatud, algallikateks võivad olla nii religioossed palad kui ka tänapäevane popmuusika. Nii ei tea paljud fännilaulude lauljad, kust lauldavad laulud pärinevad ning milline on nende ajalugu. Laul kuulub lauljale ning meloodia on kõigest vahend, mille abil relevantseid sõnu edasi anda. Seepärast kannab iga fännilaul, mis kasutab mõnda vana meloodiat, endas ka mingit tundmatut ajalugu. Selles on midagi positiivset kui suur grupp inimesi koos laulab, fännilaulud on identiteedi ning ajaloo väljendamine. Jalgpalli iseloomustab mängijate ning treenerite suur ringlus, staadionite lammutamine ning asendamine, klubisid müüakse ja ostetakse nagu oleks tegemist pelgalt äriga – kõige selle juures on fännid jalgpalli ainuke püsiv osa. Nad kasutavad oma kollektiivset häält, et end defineerida ning säilitavad läbi laulude ning meloodiate oma klubi traditsioone. (Lyons. History of Football Chants.)

Fännilaulud on osa spordipubliku tribüünirepertuaarist. Nende eesmärgiks on kas sportlast ja meeskonda tagant utsitada või siis ka kiita. Samas pole laulud ainult sportlastele mõeldud, sest nende abil lahutavad oma meelt ning viidavad aega ka fännid. Laulmise juures on tähtis roll eeslauljal, kes peab laulu ülesvõtma. Voolaid toob võrdluse ka regivärsi ning fännilaulu esitamise vahel. Mõlemal on vaja eeslaulja (eestvõtja, laulujuht) ja koori (kaasalauljate) koostööd. (Voolaid 2003: 203.)

### **3.3 Fännilaulude ja hüüdlause olemusest**

Fännilaule või jalgpallilaule kutsutakse inglise keeles kui (*football*) *chants*, mida võiks tõlkida ka kui skandeering. Schoonderwoerd toob välja, et erinevaid laule on maailmas kasutatud juba aastatuhandeid ning neil on väga palju erinevaid funktsioone:

- Laulud on religioossed ja spirituaalsed nagu näiteks sanskriti tekstides leitavad mantrad või gregooriuse ja bütsantsi laulud, mis hakkasid arenema juba alates 6. sajandist



- Laulud on seotud tervisega – nad võivad mõjuda hästi inimese vaimsele tervisele ning võivad arendada ka inimese füüsilist heaolu.
- Õpetajad on neid kasutanud ka hariduses teatud asjade ja faktide mehaaniliseks päheõppimiseks.
- Erinevatel meeleavaldustel kasutatakse samamoodi laule, et murekohti üldsusele näidata ning seeläbi saada meediatähelepanu, et poliitilised liidrid näeks „rahva häält”.
- Ka militaarvaldkonnas pole laulud võõrad, marssimise ajal laulmine tõstab moraali ning samas koordineerib üksuse liikumist.
- Laulud võivad olla erinevate kultuuriürituste siduspunktid, nii võib neid kuulda nii kontsertidel, teatrietendustel, kriketiturniiridel kui ka ragbi- ning jalgpallimängudel jne. (Schoodenwoerd 2011: 122.)

Fännilaulud ei ilmu fännide teadvusesse kuskilt müstiliselt „tühjast kohast”, vaid nad on juba varem kultuuris olemas. Ka ei ümbritse laulude sisu salapära. Põhimõtteliselt võib fännilaulud jagada kolme rühma: nad kas toetavad oma meeskonda, toetavad oma meeskonnas mängivat kindlat mängijat või on siis mõne teise võistkonna vastane või selle mängijate vastane, kusjuures pole oluline, kas selle teise võistkonnaga laulmise hetkel mängitakse või mitte. Kuigi fännikultuuri kindlaid ilminguid pole ajaloo kontekstis väga uuritud, siis on teada, et fännilaule lauldi staadionil juba 20. sajandi alguses, seetõttu saab öelda, et paljud fännilaulud on pärimuslikud. (Schoodenwoerd 2011: 124). Spordiajakirjanik Lembit Koik on kirjutanud, et Eesti, Läti ja Leedu rahvuskoondiste turniiril, VII Balti Turniiril 1935. aastal, olid trükitud „Pallilaululehed”, mis sisaldas tuntud viisidele („Kui Kungla rahvas”, „Süda tuksub” jne) kirjutatud uusi sõnu. Neid laule lauldi kooris, et oma meeskonda nii rasketel hetkedel kui ka heades olukordades toetada. (Koik 2003: 21.)

Jalgpalliväljaku äärest kuuleb ka palju hüüdeid, mis võiks paigutada folkloorsete lühivormide hulka. Lühivormide hulka võib lugeda vanasõnu, kõnekäände ning erinevaid mõistatusi. Kusjuures lühike vorm ei tähenda, et seal oleks vähem mõtet kui näiteks laulus. Lühivorm on tavaliselt lõvv ning selle taga võib leida erinevaid tähendusi. Spordifolklooris käibel olevate

lühivormide seast võib leida nii igapäevaelust tuntud ütlusi, lauseid, fraase kui keelenalju. Neis lühivormides on palju stereotüüpsust kui ka rassistlike alatoone. Voolaid on ära märkinud nii mõnedki jalgpalliväljakutelt tuttavad hüüdlauseid nagu „Võitle, Eesti, võitle” või „Eesti, suru [vastane] vastu muru”. (Voolaid 2003: 214–215.) Kui need hüüdlauseid on oma võistkonda toetavad, siis tihti kasutatakse ka hüüdlauseid, mille eesmärgiks on vastasvõistkonda või siis kohtunikku mõjutada ning rivist välja viia. Nii kasutatakse ka hüüdlauseid nagu „Naised platsilt koju” või „Kohtunik on pede”. (samas 2003: 215.) Kui inglise keeles käivad mõiste *chants* alla nii laulud kui hüüded, siis Voolaid on neid kaht eristanud. Hüüdlauseste põhiliseks erinevuseks lauludest ongi see, et nad on võrreldes lauludega lühemad. Kui fännilaul võib koosneda mitmest salmist, siis hüüdlause on tavaliselt üks lause. Kuigi ka (eriti just) oma võistkonda toetavate hüüdlauseste puhul võib olla nn eeslaulja, kes lause ette hüüab, siis hüüdlauseste esitamine pole nii organiseeritud kui laulude puhul. Vastasvõistkonda häirivate hüüdlauseste puhul on tihti nii, et keegi lihtsalt hüüab ning näitab sellega oma isiklikku pahameelt, kuid fännisektor ei pruugi sellega üldse kaasa minna. Lisaks on hüüdlausest spontaansemad, tihti tekivad nad mängu ajal vastavalt olukorrale.

### **3.4 Kuidas Tammeka fännid mängul atmosfääri loovad?**

Fännide näol on tegemist kõige aktiivsemate spordihuvilistest folkloorikandjate rühmaga. Fännide olemus ja arusaamad on üksteisega hoopis sarnasemad, kui nendega, kes harvemini tribüünidele jõuavad. Fännide põhiliseks eesmärgiks on meeskonnale kaasa elada: käiakse võistlustel, tunnustatakse, innustatakse, toetatakse ka siis, kui kõik ei lähe kõige paremini. Fännid saavad oma soosikute toetamisega rahuldada ka oma tähelepanuvajadust, lisaks saadakse läbi fänniks olemise end määratleda ja identiteeti luua, kui määratletakse end rühma, rahvuse või riigi liikmena. (Voolaid 2003: 198–199.) Fännid ise peavad tähtsaks seda, et nad saavad samaaegselt elada nii seltsielu kui puhastada hinge. Kindlasti pole vähem tähtis see, et meeskonna võit parandab toetaja meeleolu ja on seeläbi just kui tema võit. Kellele poolt hoida soovitakse, sõltub sellest, kellega inimene end samastada tahab. (samas: 200.)

Tammeka fännid nimetavad põhilisteks vahenditeks, millega mängul fänniatmosfääri luuakse, laulmist, hüüdmist, trummide löömist ning pürotehnika kasutamist. Põhilise osa moodustavad

ikkagi akustilised toetusvormid. Pürotehnika kasutamine toimus ainult 2012. hooaja lõpufaasis ja kindlasti mitte nii tihti mängu jooksul kui erinevad laulud ja hüüded, millega tegeletakse kogu mängu ajal, ka siis kui meeskond on juba (lootusetus) kaotusseisus. Pürotehnikat kasutatakse põhiliselt siis, kui Tammeka lööb värava. Fänluse puhul mainiti seda, et meeskonna toetamine on kõigest üks osa fänlusest, vähemalt sama oluline on ka see, et fänn saab end läbi fänluse välja elada ning ennast väljendada. Ühest küljest üritatakse meeskonnale lisamotivatsiooni anda, teisest küljest aga leiti, et pärast tööädalat annab jalgpall hea võimaluse välja elamiseks.

*Mõlemad on olulised, et nojah, oletame, et sa oled ka mingi tööinimene, lähed ikka staadionile, saad endast nädala välja elada. Ja meeskonda muidugi. Muidugi see on tähtis, et ilma ju ei saakski.* – (Mees, 37. 20.04.2013)

### **3.4.1 Laulud ja hüüdlause**

Kõige püsivamateks meeleolu loomise vahenditeks on fännilaulud ning hüüdlause. Neid kuuleb põhimõtteliselt igal Tammeka (kodu)mängul ja tegemist on nähtusega, mis kõige selgemini eristab fännisektoris olevad inimesi ja nn tavasektoris olevaid pealtvaatajaid, kuigi ka viimased võivad aeg-ajalt lihtsamates hüüetes (näiteks „Ainult Tartu, ainult Tammeka”) osaleda. Siiski ei tee nad seda nii kirglikult ja pidevalt kui fännid. Hea fännilaulu põhiliste omadustena nimetatakse löövust, lihtsust, rütmikust ning kaasakiskuvust. Ka Tuovinen, uurides fännilaule Saksamaal, Itaalias, Suurbritannias jne, on jõudnud järeldusele, et fännilaule iseloomustab nende lühisus (Tuovinen 2007: 15).

Järjekordselt peetakse tähtsaks seda, et fännilaul võiks hästi mõjuda nii fännidele kui meeskonnale.

*Et hea fännilaul tähendab inimestele midagi ja annab jõudu nii fännidele, publikule kui ka mängijatele loomulikult. Ta, ühesõnaga, vajutab inimeses emotsionaalsetele nuppudele.* – (Mees, 25. 28.03.2013)

See annab veelgi kindlust Voolaiu mainitule, et fänluse puhul on fännidele tähtis meelelahutuslik pool. Nii on Tammeka puhul tihti näha, et eeslaulja ning trummilööja on staadioni poole küljega

ning seetõttu alati ei näegi, mis täpselt jalgpallimängus toimub. Sellisest tegevusest võib järeldada, et mängu vaatamisest tähtsam on just fänni atmosfääri loomine.

Uued laulud võivad tekkida poplaulude viiside peale, aga samas ei ole nii, et oodatakse, millal kogemata kuulatakse mõnda laulu, millest sobiks fännilaulu teha, vaid fännid teevad aktiivset tööd, et Tammekale uusi laule leida. Nii kasutatakse interneti abi ja üritatakse leida teiste fännigruppide poolt loodud laule ning neid siis Tammeka konteksti mugandada.

*Ma tean seda, et noh, Tammeka ja üldse eesti ja üldse maailma sellised aktiivsemad jalgpallifännid surfavad netis ringi ja kuulavad näiteks, ma ei tea, saksa klubide fännilaule. Noh, võib-olla ka inglise, hispaania ja nii edasi. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Samas on oluline, et vaadatakse just välismaa poole. Kohalike klubide repertuaarist ei taheta laule üle võtta.

*Ma arvan, et päris nagu kodumaiste rivaalide seast või käest võtta nagu ei ole eriti ilus. – (Mees, 23. 27.03.2013)*

*Sa päris konkurendi laulu ilma mõjuva põhjusega üle ei võta ja kui võtad, siis ilmselt peab seal mingi konkreetne nagu keiss või nali sees olema. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

*Ta [laul] ei tohiks tegelt nagu niisugune väga väga levinud olla võib-olla siin Eestis, ma mõtlen. Et siin on suht jama, kui üks lõpetab selle laulu ja siis teised fännid, vastasfännid hakkavad seda sama pihta. – (Mees, 37. 20.04.2013)*

Miks välismaalt võetud laulud sobivad, kuid Eesti klubide fännide poolt lauldavad laulud mitte? Juba varem olen viidanud Lyonsile, kes on kirjutanud, et laulud aitavad fännidel erineda vastasvõistkonna fännidest. Ilmselt peitub siingi põhjus, miks teistelt kohalikelt klubidelt laule üle võeta ei taha. Välismaa klubidega ju Tammeka väga tihti kokku ei puutu, seetõttu pole neist vaja ka erineda ja võib vabalt laule üle võtta. Kohalike klubidega aga mängitakse aastast-aastasse ja nende fännidest on vaja kuidagi eristuda, siinkohal tulevadki appi laulud, mis aitavad Tammeka fännidel luua vastasvõistkonna fännidest erinevat identiteeti. Kuigi fännide sõnul on paljud laulud siiski sarnased teiste fännide lauludega, siis on oluline, et oleks mõni selline laul, mida teistel fännidel ei ole.

Fännilaulude sõnade autoritena nimetatakse kahte Kaidot, üht neist tuntakse ka nime Kaitz all, ning fänne hüüdnimedega Mällar ja Jflash. Samas ei olda täiesti kindlad, et kuidas need vanemad laulud on tekkinud ja kes nende sõnade autoriteks olid. Üks fänn üritab endasõnutsi ikka iga päev mõne laulu välja mõelda ning fännid tunnistavad, et laulu võib küll valmis teha, aga see ei tähenda seda, et laulu kindlasti ka laulma hakatakse. Laul peab ikkagi põhilisele fännituumikule meeldima. Samas tundub, et fännilaulu sõnu võiksid kõik kirjutada, sest kuigi kindel grupp sõnadekirjutajaid on tekkinud, siis ei mainita küll kordagi seda nagu oleks neil mingisugune ees- või ainuõigus laulude loomiseks. Üks fänn ka mainis, et sõnade autoreid võiks Tammekale juurde tekkida.

Kui palusin intervjuueeritavatel tuua välja mõni lemmik fännilaul, siis mõni oskas kohe hetkega mõne laulu välja tuua, teised olid ebalevamad ja vajasisid rohkem aega mõtlemiseks. Üks fänn mainis, et tema jaoks on lemmikud just sellised, kus saab ka rusikaga õhku lüüa ja füüsiline ning lüüriline osa on koos. Samas ütles üks vastajatest, et temal polegi kõige lemmikumad fännilaulu.

*Ei olegi vist sellist, sest kui staadionil laulad, siis on kõik lähedal.* – (Mees, 23. 27.03.2013)

Fännilaulude päritolust suuremat aga ei teatud. Mainiti küll, et kohati on tehtud mõne ansambli viisidele (Apelsin, Singer Vinger, Boney M) ning mõned laulud on pärit Müncheni Bayerni fännide repertuaarist, kuid tihti öeldi, et ei teata ja see polegi oluline. Niisiis ei peeta fännilaulu päritolu oluliseks ning see ei loe näiteks üldse, mis bändi viisile fännilaul tehakse, tähtis on ikkagi lõõvus ja lihtsus. Fännid lihtsalt võtavad mõned lood ja teevad need enda omaks, pööramata mingisugust tähelepanu nende laulude minevikule või elule enne fännilauluks saamist. Kuidas muidu seletada, et tihti ei teatud fännilaulude pärinemisest suurt mitte midagi. Tähtis ongi just see, et laulul on rühma jaoks mingi eriline eesmärk, laul ise ei mängigi siin kõige suuremat rolli.

Eeslaulja osas mainitakse Mällarit, üks fänn nimetab teda nii Ernesaksaks kui ka dirigendiks. Tema on see, kes tavaliselt on eeslaulja, ta alustab laulu ning samas annab käemärgi abil märku, kui laulu laulmine tuleb lõpetada. Samas on fännide suhtumine selline, et eeslauljaks võib olla igaüks, kes tahab ja soovib. Muidugi tuleb siin arvestada sellega, et potentsiaalne eeslaulja peab väga hästi laulu tundma, nii et võib-olla inimene, kes esimest korda fännisektoris satub, ei tuleks oma ülesandega kõige paremini toime. Küll aga Tammeka fännkond eeslauljale

mingisuguseid reegleid ei sea, kui sa oled fännisektoris olemas, siis sa võid lihtsalt laulma hakata ja fännide sõnul tullakse sellega ka kaasa.

*Et noh, eeslaulja peab tegema asja hästi, mäletama sõnu, aga muus osas ei ole [vahet, kes eeslauljaks on] ja see mulle nagu meeldib, et, et noh, fännid nagu mingil hetkel muutuvadki ühel hetkel selliseks ühtseks organismiks või isegi massiks heas mõttes, et keegi võtab laulu üles ja sa ei mõtle sellele, kes see oli. Sa tead seda laulu, sa tead identiteeti, sa tead, miks me seda laulame ja see nii öelda, üksikud inimesed muutuvad selles laulus ja koos laulmises selliseks nagu meieks või siis, või siis suuremaks üksuseks. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Eelnev fänn on aga hästi välja toonud, kuidas folkloor ehk praegusel juhul siis laulmine, muudab kogu fännimassi ühte identiteeti jagavaks tervikuks. Folkloor on siin selgelt nähtus, mis liidab fännid üheks tervikuks. Kuigi fännidel on jalgpallifänni identiteet mängule tulles juba olemas, siis tänu kaasaelamisele tekib ka rühmaidentiteet.

Ka hüüdlauseste puhul ei teata nende päritolust suurt midagi, üks fänn mainib, et need olid juba enne teda, mõni arvab, et ju on kas välismaalt või siis Eesti koondise fännidelt üle võetud. Üks fänn aga toob välja, et fänn Mällar võtab hüüdlauseste osas niši Nõmme Kalju fännidelt ning nemad siis omakord Tammeka fännidelt. See on muidugi huvitav, sest laulude osas suhtuti kategooriliselt eitavalt sellesse, et teistelt kodumaistelt fännidelt midagi üle võtta. Enamus intervjuueeritavaid aga tunnistab, et Tammekal on ka selliseid hüüdlauseid, mida nende sõnul teised fännid ei kasuta. Näiteks toob üks fänn välja lause, mida ta eelmine hooaeg tihti kohtuniku pihta hüüdis: „kuradi lambaaju”. Teised fännid utsitasid teda alati tagant seda hüüdma, kuid ta ütleb isegi, et tegemist on spetsiaalse hüüdega.

*Ütleme mingi selline repliik, või noh, ütleme olukord, kus kohtunik paneb täielikult pange, siis lõugad üle väljaku “kuradi lambaaju” ja siis on teada, et okei, nüüd on jälle korras, noh. [...] Lihtsalt ühe korra [koos ei hakata hüüdma], see on spetsiaalselt nagu selline. – (Mees, 27. 27.03.2013)*

Hüüdlauseid aga pigem ongi spetsiifiliste olukordade jaoks, neid ei kasutata tihti, aga kui kasutatakse, siis peab platsil olema midagi märkimisväärselt juhtunud. Nii toob üks fänn välja eelmise hooaja mängu Tammeka ja Paide Linnameeskonna vahel, kus Paide meeskonna

värvavaht Martin Kaalma (hüüdnimega Tibu) kukkus pikali, kuigi fännide arust ta eriti viga ei saanud. Nii hakkas üks fänn järgmised 20 minutit, iga kord kui Kaalma palli sai, hüüdma: „Tibu, kuku, kuku, Tibu, kuku juba. Kuku maha, Tibu”. Seda seika maininud fänn kutsus seda olukorda ning hüüdmist terroriks. Tihti ongi hüüdlause eesmärgiks vastasvõistkonna või siis kohtuniku häirimine. Üritatakse neid tõgada ja seeläbi viia neid eksimusteni, mis oma meeskonnale kasu tooks. Kui äärekohtunikule pidevalt karjuda, et ta on pime, siis see võib viia selleni, et järgmine kord otsust tehes hakkab ta selle õigsuses kahtlema. Samas võidakse hüüda ka hea olukorra või hea mängu teinud Tammeka mängija nime, kuigi tavalisem on pigem ikka vastaste häirimine. Hüüdlausele on omane spontaansus. Kui laulude puhul tehakse tööd, neid otsitakse internetist, mõeldakse uusi sõnu ning seejärel peab laul veel fännidele meeldima, enne kui ta staadionile jõuab, siis hüüdlause osas mingisugust suuremat mõtlemist ei ole. Kui fänn tunneb, et on tarvis midagi staadionil olevatele inimestele hõigata, siis ta seda ka tavaliselt teeb.

### **3.4.2 Pürotehnika ja selle kasutamine Tartu Tammeka mängudel**

Pürotehnika kasutamist jalgpallimängudel seostatakse tihti nn ultrafännidega. Kuigi minu eesmärk pole uurida, kas Tammeka fänne võiks nimetada ultrafännideks või mitte, siis vajab ultrafännide mõiste siiski seletamist. Ultrafännid on kirglikud, emotsionaalsed, pühendunud ning väga aktiivsed fännid, kes on võtnud oma ülesandeks viia staadionitele traditsiooniline ning parem atmosfäär, mis lubaks neil oma meeskonda võimalikult loominguliselt toetada. Ultrafännid ehk ultrad näitavad välja visuaalset toetust nii plakatite, lippude kui pürotehnika näol, kuid samas iseloomustab neid ka trummide löömine ning laulude laulmine. Euroopa ultrafänne ühendab soov toetada oma meeskonda, samal ajal oma loodud atmosfääri nautides. Nad saavad täieliku naudingu sellest, et oma meeskonda terve mängu loominguliselt toetavad. Ultrafännidele ei olegi kõige tähtsam mängu tulemus, vaid vähemalt sama oluline on nende pühendumus enne ja pärast mängu kui mängu ajal. Tähtis pole mitte ainult meeskonna toetamine kodumängudel, vaid ettevalmistus mängudeks, suhtlus teiste ultrafännidega ning koos võõrsilm mängudel käimine ning selle läbi ultrafännide imidži näitamine. Ultrafänniks olemine tähendab uudset ellusuhtumist, nad ei näe ennast mõne fänniklubi liikmetena, nad peavad ennast ekstreemseteks ning nende

eesmärgiks on aega lõbusalt veeta ning olla uue jalgpallivaatajatüübi esindajana osa uudest noortekultuurist. (Pilz & Wölki-Schumacher 2010: 4–5.)

Pürotehnika kasutamist mängudel nähakse kui emotsionaalset viisi oma klubi toetamiseks, samas aitab see näidata ka fännigrupi kultuuri. Ultrafännid ei seosta pürotehnikat mitte kuidagi vägivallaga või kõrvalistele isikutele ohu tekitamisega. Nende jaoks on pürotehnika stilistiline element, mis on samaväärne näiteks laulmiskultuuriga. Ainsaks vaheks on see, et pürotehnika on emotsionaalsem ja silmapaistvam. (Pilz & Wölki-Schumacher 2010: 16.) Niisiis on pürotehnika kasutamine üks oluline meetod, kuidas oma võistkonda loominguliselt toetada, tekitada intrigeerivat atmosfääri ning näidata ka oma fänniks olemist. Kuigi pürotehnika on paljudes riikides jalgpallimängudel keelatud, siis üritavad fännid leida erinevaid kompromisse legaalseks pürotehnika kasutamiseks. Näiteks on Saksamaal räägitud sellest, et fännide seas võiks olla paar inimest, kes on pürotehnika kasutamise koolituse läbinud ning ainult neil oleks õigus pürotehnikat kasutada. (samas: 16.) Eestis on pürotehnika kasutamine lubatud ainult siis, kui mängu korraldav klubi taotleb kohalikult omavalitsuselt luba ja teavitab sellest ka jalgpalliliitu. Pürotehnika peab olema märgitud ka ürituse turvaplaanis ning pürotehnikaks kasutatav ala peab olema täpselt määratletud. (Eesti Jalgpalli Liit. 2010.)

Pürotehnika kasutamise juures tuuakse intervjuudes välja seda, et tegemist on rahvale mõeldud šõuga ja efektiga, mis võiks rohkem rahvast staadionile meelitada. Samas ei ole vastustes päris üksmeelt, et kas pürotehnika kasutamine on siis rohkem fännidele või meeskonnale.

*Jajah, pigem fännidele, et vaevalt, et meeskond sellest nii suurt osa platsil saab. Võib-olla vaevalt jõuavad märgata sealt silmanurgast midagi, aga äkki see mõnele isegi mõjub, ma ei tea. Pigem enda jaoks on see, jah, rohkem.* – (Mees, 37. 20.04.2013)

Üks fänn on pürotehnika mõju kohta lausa meeskonna mängijatelt küsinud:

*Kui me, kui me siin nüüd paar nädalat tagasi meeskonna kokku istusime, et siis me saime rääkida sellest natukene ja no muidu nagu ei teadnudki, aga, aga siis me nagu nii öelda tuumikfännidega küsisime Kristjan Tiiriku, Siim Tenno ja Martin Naggeli käest, et siis me küsisime, et noh, kuidas nad nagu tolereerivad seda püro ja seda laulmist, et nad ütlesid, et jah, kindlasti see aitab kaasa.* – (Mees, 19. 12.04.2013)



Samas leiab ta hiljem, et üks pürotehnika kasutamine mõjub natuke fännidele ka:

*Aga ma nüüd ei oska nagu enda küll öelda, et kui me püro teeme, et nagu meie atmosfääris nagu midagi nii märgatavalt muutuks, et pigem meie oleme ikka, meie oleme ikka niimoodi endised edasi, aga see annab, muidugi see annab hea fiilingu ja muidugi häid pilte tuleb ka. – (Mees, 19. 12.04.2013)*

Võib öelda, et pürotehnika osas on veel raske öelda, kas ja kuidas see meeskonda toetab. Fännilaulukultuur on vanem ning laulmine seostub fännidele kindlalt nii meeskonna toetamise kui ka enesenäitamisega. Pürotehnika osas pole aga veel sellist üldist arvamust välja kujunenud. Samas leiab üks fänn, et tule kasutamine on inimesele aga vägagi loomulik.

*Tuli on ju ka selline väga kõrge sümbolväärtusega asi, mis on kuskil inimese geneetilises struktuuris ja peas sees ja üks, üks seda ole alati kasutatud tähistamiseks ja hirmutamiseks ja rõõmustamiseks ja jõu näitamiseks ja [...] Et see on lihtsalt nii öelda moodsa aja, noh, selline reinkarnatsioon vanast traditsioonist, ma arvan. – (Mees, 25. 28.03.2013)*

Üks fänn on aga pürotehnika suhtes üsna negatiivselt meelestatud.

*Ta annab muidugi efekti juurde, aga lihtsalt selle püroga võib igast õnnetusi juhtuda ja ma ei tea, mina ei poolda seda, et see on nagu sõna otseses mõttes raha taevasse laskmine. [...] Ma millegipärast arvan, et see on rohkem nagu mingi fännide selline mitte isegi atmosfääri loomine, vaid vast fännide mingi selline, ütleme, teatud fännide selline nagu mingi väljaelamisviis või, ma ei oska isegi öelda, mis see on, aga ma arvan jah, et mingi selline noh, et saad mingi oma mingi kiiksu välja elada, noh. – (Mees, 27. 27.03.2013)*

Hiljem lisab ta veel, et tema arust võib pürotehnika pigem mängijaid segada, esiteks käivad mingid sähvatused ning teiseks läheb toss platsile.

Niisiis lähevad selle Eesti jalgpallis võrdlemisi uue nähtuse kohta arvamused lahku. Selge on see, et mingisugust uut värvingut ta mängule lisab ning pürotehnika kasutamine saab tavaliselt kogu staadioni tähelepanu, ka tavasektoris istujad pööravad oma pilgud, et näha, mis fännisektoris tehakse. Samas seostatakse pürotehnikat ultrafännidega ning ultrafänne omakorda jalgpallivägivallaga, kuigi ultrafänn ei võrdu automaatselt jalgpallihuligaaniga (Pilz & Wölki-

Schumacher 2010: 17). Seepärast on tõenäoline, et nii mitmedki tavavaatajad võivad pürotehnikat pidada kuidagi kahtlaseks tegevuseks.

Pürotehnika kasutamise olulisust Tammeka fännide seas näitab see, et vajalikud vahendid tellitakse tavaliselt läbi interneti Poolast. Kuigi Tartus olevat üks pood, kust jalgpallimänguks sobilikku pürotehnikat saab, siis olevat see liiga kallis. Niisiis tellitaksegi kaupa välismaalt. Tuleb samas mainida, et enamasti tellib ja maksab pürotehnika kinni fänn Mällar. Üks fänn küll ütleb, et tavaliselt annavad ka teised raha, teine fänn aga mainib, et fännid üritavad raha anda, aga alati pole see välja tulnud ning kolmas fänn lausub, et Mällar pidi pürotehnika jaoks raha koguma, aga ei kogunud. Niisiis on raske selgeks teha, kas pürotehnika on fännigrupi ühine ettevõtmine või hoolitseb selle eest peaaesjalikult vaid üks inimene.

## Kokkuvõte

Eesti jalgpalli meistriliigat (praeguse nimega A. Le Coq Premium liiga) külastas eelmisel hooajal kõigest 191 inimest mängu kohta. Kuigi Tammeka kodumängude keskmine oli 251 inimest, siis pole seegi publikuarv, millega Euroopas uhkust tunda. Väiksest publikuhuvist olenemata võib kodus tippjalgpallis näha publiku seas inimesi, keda võib kutsuda fänniks. Tõsi on aga samas see, et meie jalgpallikultuuris pole veel täielikult jõudnud välja areneda mõisted „fänn” ja „toetaja” ning nende tähendus ei ühti täpselt Giulianotti poolt väljatoodud terminitega. Nii kasutatakse neid olenevalt olukorrast erinevalt ja tihtipeale suhtutakse neisse kui sünonüümidesse. Siiski peavad Tammeka fännisektoris olevad inimesed end fännideks ning nagu intervjuudest selgub, on see näiteks tugevam väljend kui toetaja. Fänni iseloomustab mängudel käimine, seal laulmine ja hüüdmine ning ka lokaalne side klubiga ja fännikultuuri arendamine.

Fänniidentiteeti loovad emotsionaalne, kognitiivne ning sümboolne kogemus. Emotsionaalne kogemus on silmale kõige nähtavam ning mäng võib Tammeka fänni tuju rikkuda või samas hoopis rõõmu pakkuda. Samas ei sõltu emotsionaalne kogemus ainult mängust, vaid ka sellest, mis toimub mängu ajal staadionil. Ka on Tammeka fänniidentiteedis kognitiivset kogemust. „Meie” ja „teie” vastandumist, kus inimesel tuleb valida kas mängul käimise või siis näiteks perekondlikel sündmustel osalemise vahel. Nii tunnistasid ka Tammeka fännid, et mõnikord peab lihtsalt paratamatult perekonnale alluma.

Tammeka fännide puhul identiteedi loomist tänu sümboolsele kogemusele väga ei toimu. Kuigi fänni puhul on tähtis, et ta elaks Tartus või Tartu lähistel ja saaks mängudel käia, siis otseselt ei mainitud Tammeka ja tartlaseks olemise vahel näiteks sellist tugevat sidet nagu on FC Barcelona ja Kataloonia vahel. Seda toetab fakt, et fännidele ei lugenud, kust teised fännisektoris olevad inimesed pärit on. Peaasi, et inimesele meeldib Tammeka ning ta toetab Tammekat hingest. Isiklik tugev side klubiga on vajalik, aga fänn ei pea selle jaoks Tartus sündinud olema.

Fännilaule ja näiteks regilaule ühendab see, et mõlemas on tarvis eeslauljat. Nii nagu rahvalaulu puhul, pole fännilaulu puhul alati tähtis, mida lauldakse, vaid kuidas lauldakse. Nii on Tammeka fännilauludes palju laenatud meloodiaid. Uued sõnad tehakse nii popmuusika peale kui otsitakse internetist välismaiste klubide fännilaule, mida siis eestindada. Samas on väga oluline see, et lugusid ei võeta üle mõne kodumaise klubi fännide pealt. Laulmise puhul peetakse oluliseks, et kui sa tead klubi identiteeti, siis lauldes muutuvad kõik üksikud fännid üheks suureks massiks ja koosluseks.

Laulmine pole mõeldud ainult meeskonna toetuseks, vaid see ühendab fänne ja samas aitab neil ennast välja elada. Ühesõnaga on see fänniatsfääri loomisel vägagi tähtis faktor. Samamoodi on olulised hüüdlauseid, kuigi nad on tunduvalt lühemad kui laulud. Hüüdlause kasutamine on kaootilisem ning seda ei pruugi (kuid võivad) teha kõik fännid koos. Kuigi on kindlaid hüüdlauseid, mida tihti ja koos eeslauljaga kasutatakse, siis näiteks vastasvõistkonda häirivad hüüdlauseid on üsna tihti spontaansed ja ajendatud mõnest fännide silme all väljakul toimunud juhtumist.

Järjest rohkem jõuab Eesti staadionitele ka pürotehnikat, eriti nüüd, kui pürotehnika kasutamine on klubi loaga legaalne. Pürotehnikat kasutatakse, kuid miks, selles täitsa ühest meelt ei leitud. Mainiti põhiliselt, et tegemist on šöuelemendiga, mis võiks rohkem rahvast staadionile tuua, pürotehnika annab fännidele hea tunde. Arvati ka, et pürotehnika toetab mängijaid, samas leiti, et sähvatused ja pürotehnikast tulev toss pigem võiks mängijaid segada. Viidati ka sellele, et tulel on juba aastatuhandeid olnud inimeste jaoks tugev väärtus ning pürotehnika on vanade kommete reinkarnatsioon, mille abil saab jõudu näidata, rõõmustada kui ka tähistada. Selge on see, et fännidele on pürotehnika tähtis, sest seda muretsetakse Poolast ning selle kasutamine tekitab staadionil alati melu.

Lõpetuseks võib järeldada, et Tammeka fänniidentiteedi tekkimisel on mitmeid erinevaid faktoreid. Fännile peab sümpatiseerima jalgpall ning tal peab olema isiklik side Tartu Tammekaga. Identiteedi tekkimisele aitavad kaasa klubilt ja mängult saadud emotsionaalsed ning kognitiivsed kogemused. Fännid seob üheks tervikuks aga mängude ajal toimuv laulmine, lauldes Tammekale omaseid fännilaule, eristatakse end kindlalt teistest võistkondadest ja tekitatakse

seeläbi Tammeka fänniidentiteeti. Fännisektoris toimuva laulmise abil moodustub üksikutest fännidest fännkond, kes jagab sama identiteeti.

## **Allikad**

### **Suulised allikad:**

Liiv, Kaido. Intervjuu Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänniga. Intervjueeris Kera, Siim (27.03.2013), Tartu

Naudi, Sigmar. Intervjuu Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänniga. Intervjueeris Kera, Siim (12.04.2013), Tartu

Olefirenko, Mihhail. Intervjuu Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänniga. Intervjueeris Kera, Siim (27.03.2013), Tartu

Paas, Kalle. Intervjuu Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänniga. Intervjueeris Kera, Siim (28.03.2013), Tartu

Vahkal, Kaido. Intervjuu Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fänniga. Intervjueeris Kera, Siim (20.04.2013), Tartu

### **Kirjandus:**

Bauman, Richard. 1971. Differential Identity and the Social Base of Folklore. *Journal of American Folklore*, vol 85: 31-41

Ben Porat, Amir. 2010: Football fandom: a bounded identification. *Soccer & Society*, vol 11, no 3, 277-290

Ben Porat, Amir. 2008. Oh, What a Delightful War: Football Fans In Israel. Haifa, Pardes

Bosma, Harke A. 1994. Toim. Graafsma, Tobi L.G. Grotevant, Harold D, de Levita, David J. *Identity and Development*. London, Sage

Brewer, Marilynn B. 2001. Social Identities and Social Representations: A Question of Priority? In *Representations of the Social*. Toim. Deaux, Kay, Philogene, G. Stephane 305–11. Oxford, Blackwell

Clark, Tom & Mainwaring, Ed. 2012: 'We're shit and we know we are': identity, place and ontological security in lower league football in England, Soccer & Society, vol 13, no. 1, 107-123

Dixon, Kevin. 2011, A 'third way' for football fandom research: Anthony Giddens and Structuration Theory, Soccer & Society, vol 12 no. 2, 279-298

Dundes, Alan. 2002. Kes on rahvas?. Kes on rahvas? Valik esseid folkloristikast. Tallinn, Varrak, 11-33

Dundes, Alan. 2002. Identiteedi määratlemine folkloori kaudu. Kes on rahvas? Valik esseid folkloristikast. Tallinn, Varrak, 33-69

Erikson, Erik H. 1980. Identity and the Life Cycle. New York, Norton.

Giulianotti, Richard. 2002. Supporters, Followers, Fans and Flaneurs - Journal of Sport and Social Issue, vol 26, no. 1, 25-46

Hills, Matthew. 2002. Fan Culture. London, Routledge

Honko, Lauri 1998. Folklooriprotsess. Mäetagused, vol 6. 56-84.  
<http://www.folklore.ee/tagused/nr6/honko.htm> – 15.05.2013

Jaago, Tiiu. 2001. Rahvalaul Lisamaterjale. <http://lepo.it.da.ut.ee/~tjaago/laululisa.htm> – 15.05.2013

Koik, Lembit 2003. Balti Turniir. Euroopa väike jalgpalliruum. Asutamisest 75 aastat. Eesti Jalgpall. Tallinn, lk 20–25

Komp, Lennart. 2013. Tartu Tammeka peaaegu veerandsada aastat eestikeelset jalgpalli. Jalka, Mai 2003, lk 44-47

Leheste, Gunnar. 2010. Kuus põhjust, miks Eesti jalgpalliliiga publikut tribüünile ei tõmba. Eesti Päevaleht, 26.04.2010. <http://www.epl.ee/news/sport/kuus-pohjust-miks-eesti-jalgpalliliiga-publikut-tribuunile-ei-tomba.d?id=51275061> – 21.05.2013

Luik, Margus. 2009 Estonian football 100 years. Peatoim. Luik, Margus. Toim. Lääne, Tiit. Niilop, Heigo. Tammik, Hubert. Tallinn, ML Agency

Lyons, John. History of Football Chants – Sing London – Uniting the City in Song. <http://www.docstoc.com/docs/16429274/history-of-football-chants—Sing-London—Uniting-the-City-in-Song> – 13.05.2013

Pruun, Ott. Mis on Jalgpallihaigla ehk Eesti jalgpallifännluse lühiülevaade. Jalgpallihaigla.ee. <http://www.jalgpallihaigla.ee/index.php?id=38> – 08.05.2013

Pulst, Siim. 2008. Maag Tammekast saab lihtsalt Tammeka. – Soccernet.ee, 30.10.2008. <http://www.soccernet.ee/maag-tammekast-saab-lihtsalt-tammeka> – 16.05.2013

Sandvoss, Cornel. 2003. A Game of Two Halves. London, Routledge

Schoonderwoerd, Pieter. 2011. ‘Shall we sing a song for you?’: mediation, migration and identity in football chants and fandom, Soccer & Society, vol 12:1, 120-141

Spicer, Edward H. 1971. Persistent Cultural Systems: A Comparative Study of Identity Systems That Can Adapt to Contrasting Environments. Science, 174, no. 4011: 795-800

Stone, Chris. 2007. The Role of Football in Everyday Life - Soccer & Society, vol 8:2-3, 169-184

Tuovinen, Petri. 2007. Fanilaulut jalkapallokannattajien identiteetin rakentajana. Musiikki 3: 7–32

The Sage Dictionary of Social Research Methods. 2006. Toim. Jupp, Victor. Sage Publications. lk 248-249

Vaher, Andres. 2012. AMETLIK: FC Viljandi loobumine aitab Tartu Tammeka tagasi meistriliigasse. Õhtuleht, 22.11.2012. <http://www.oh tuleht.ee/500557> – 04.05.2013

Voolaid, Piret. 2003. Jaanuar, veerpalu, märts, aprill, mae.. Pilk spordimaailma läbi folklooriprisma. Mäetagused, nr 21, 193-221

Weed, Mike. 2007. The Pub as a Virtual Football Fandom Venue: An Alternative to ‘Being there’? - Soccer & Society, 8:2-3, 399-414



### **Ilma kindlate autoriteta internetiallikad:**

Compare European Football Leagues. Open wide for some soccer!  
<http://comparetheleagues.com/> - 28.10.2012

Eesti Jalgpalli Liit: <http://www.jalgpall.ee/index.php> - 07.05.2013

Eesti Jalgpalli Liit: ML – Külastatavus <http://www.jalgpall.ee/attendance.php?b=ML&year=2012>  
– 06.02.2013

Eesti Jalgpalli Liit: ML – Uudised  
[http://www.jalgpall.ee/league.php?b=ML&page\\_id=30&year=2012](http://www.jalgpall.ee/league.php?b=ML&page_id=30&year=2012) – 01.05.2013

Eesti Jalgpalli Liit: Pürotehnika kasutamiseks tuleb klubidel taotleda eriluba. 16.03.2010.  
[http://www.jalgpall.ee/news.php?st=style\\_m.css&news\\_id=1279](http://www.jalgpall.ee/news.php?st=style_m.css&news_id=1279) – 15.05.2013

[ÕS] Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2006  
<http://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=f%C3%A4nn&F=M> – 09.05.2013

Member associations – UEFA rankings – Country coefficients – UEFA.com  
<http://www.uefa.com/memberassociations/uefarankings/country/index.html> – 28.10.2012

AVALEHT – toetantammekat.eu. <http://toetantammekat.eu/> - 08.05.2013

## Summary

There has not been a lot of research about football fans in the relatively young Estonian football culture. This Bachelor Thesis tries to find out, how the fans of Tartu Tammeka's football club (who plays in Estonia's first league) create both their identity and group identity. Research will also focus on, how the fans produce the fan atmosphere during Tartu Tammeka's home games. Two methods of qualitative study were used for collecting data: field work and semi-structured interviews. I attended the club's home games during the season of 2012 and afterwards made 5 interviews with fans I noticed to be in the fan sector when going to the matches. The interviewees were all males and aged 19-37, their education varied from secondary education to higher education, one of them was still a student, others worked. The questions can be divided into three blocks: 1) questions about going to matches; 2) questions about chants, pyrotechnics (flares) and fan atmosphere; 3) general questions about different aspects of being a football fan (how does one become a fan, what is essential about being a fan etc...).

The attendance in Estonia's first league was 191 people per game during the 2012 season. Tammeka's attendance was slightly higher: 251 people per game. Still, these numbers are very low compared to the biggest leagues of Europe, but there are people in the stadium who can be considered as fans. Tammeka fans identity is mostly created through emotional and cognitive experience. Symbolic experience, like FC Barcelona embodying the Catalan identity, is not common, though it is important to live in Tartu or near Tartu, because attending the matches plays a big part in the creation of Tammeka fan's identity. It is necessary to like football and support Tartu Tammeka wholeheartedly.

Football chants are closely related to the folk songs, and folklore is an important factor in constructing group identity. Chants and folk songs are close to each other, because the importance in both of these lies in the act of performance not in the song itself. If a fan knows the identity of the club, then singing turns all the individual fans into a group of fans. Chanting is important for both the team and the fans and plays big part in the creation of fan atmosphere. There are also smaller chants which are mostly spontaneous, shouted and more individual. Use of pyrotechnics (especially flares) has also increased, but as this is a relatively new thing in Estonia,

fans are not sure yet, whether it is meant for them or rather helps the team, but it certainly creates a buzzing atmosphere.

## **Lisa**

### **Küsimustik**

1. Kui kaua olete JK Tammeka mängudel käinud? Millal käisite esimest korda? Kuidas te mängudel käima hakkasite (kas keegi kutsus kaasa või leidsite ise võistkonna)?
2. Kellega te mängudel käite (üksi või kellegagi koos)? Kas ka teie pereliikmed käivad Tammeka mängudel?
3. Kas enne mängule minemist on teil mingeid traditsioone, mida te järgite? Või on mõned toimingud, mida ebausust pärast kindlasti enne mängu teha ei tohi?
4. Kui tihti te mängudel käite? Kas käite nii kodu- kui ka võõrsilmamängudel? Kui te mängule ei jõua, siis mis on tavaliselt selle põhjus?
5. Kuidas te mängudel fännimeeleolu loote? Mis on põhiliselt meetodid, kuidas jalgpallimängul atmosfääri luuakse?
6. Milline on hea fännilaul? Mis on ühe fännilaulu puhul kõige olulisem? Kust uusi fännilaule leitakse?
7. Kes kirjutab uutele fännilauludele sõnu? Kas uus fännilaul peab saama mingisuguse üldise heakskiidu suurema osa toetajate käest? Kas on tähtis fännilaulu päritolu? Kas te teate, kust praegused fännilaulud pärinevad? Kas Tammeka fännilauluks sobiks ka mõni laul, mille autoriteks ja algupäraseks esitajaks on näiteks Nõmme Kalju toetajatest koosnev bänd?
8. Milline on teie lemmik fännilaul? Miks? Kas on mõni laul, mida te kunagi koos teiste fännidega kaasa ei laula? Miks?
9. Kuidas teie arvates fännide laulmine meeskonda aitab?
10. Kas on oluline, kes lauluviisi üles võtab ja nn eeslaulja on? Kas seda võivad teha kõik fännisektoris olevad inimesed või kehtivad siin mõned kindlad reeglid?

11. Kuidas on tekkinud erinevad hüüdlauseid (nt „naised platsilt koju)? Kas hüüdlausestena kasutatakse põhiliselt neid, mis levinud ka teiste meeskondade fännide seasa, või on ka mõni selline, mis on kasutusel ainult Tammeka mängudel?
12. Kui lauldakse meeskonna toetuseks, siis mis eesmärk on hüüdlausestel?
13. Miks kasutatakse mängudel pürotehnikat? Kas selle abil üritatakse toetada meeskonda või tahetakse pigem fännidele atmosfääri luua ja neid üles kütta?
14. Kuidas ja kust pürotehnikat muretsetakse? Kas need ostetakse fännide poolt nn kamba peale või muretseb igaüks ise, kust ta pürotehnikat saab?
15. Kas Tammeka fännide hulka arvamiseks peab läbima ka mingid katsed või proovid? Või võetakse seltskonda vastu kõik, kes huvi üles näitavad?
16. Kas te toetate peale Tammeka veel mõningaid kodumaiseid klubisid? Kas käite ka teiste kodumaiste klubide mängudel? Kui jah, siis kui tihti? Kas nendel mängudel võib fännide käitumises näha midagi erinevat võrreldes Tammeka fännide käitumisega?
17. Kas fännid saavad üksteisega kokku ka väljaspool mängu? Kas enne kodumänge toimub ka fännide kogunemine, et kõik saaks hiljem üheskoos mängule minna? Kas Tammeka fännide näol on tegemist sõprusringkonnaga?
18. Kas fännluse puhul on kõige tähtsam meeskonna toetamine või on tähtsal kohal ka see, et fänn saab end läbi laulude jms end väljendada ja ka välja elada? Kas fännid on meeskonna jaoks või meeskond on fännide jaoks?
19. Millised on meeskonna ja fännide omavahelised suhted?
20. Kuidas suhtub fännisektor nn tavavaatajatesse, kes istuvad vaikselt ja kaasa ei laula? Kas üritatakse neid kuidagi rohkem kaasa elama meelitada?
21. Kas on oluline, et meeskonna fänn on pärist just Tartust? Kas mujalt pärit fännidesse suhtutakse kuidagi umbusklikult?
22. Kuidas meelitada rohkem inimesi staadionile? Kuidas tekitada tartlastes huvi, et nad oma kodulinna meeskonda toetada sooviks?
23. Kuidas te suhtute jalgpallifänni, kes kodumaise liiga jälgimise asemel eelistab populaarsemaid liigasid?

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Siim Kera

(isikukood: 38901036511)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose  
„Jalgpallifänni identiteedi loomine Jalgpalliklubi Tartu Tammeka fännide näitel”

mille juhendaja on Aimar Ventsel,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas  
digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas  
digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega  
isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 26.05.2013